IV. G* 63
IV. N. 148 B
30621/B

[illegible]

42600

ANTWOORD

OP DE BEIDE STUKKEN

VAN

Prof. G. J. MULDER.

GETITELD:

SCHEIKUNDIG ONDERZOCHTE LEVERTRAAN,

EN VOORKOMENDE

in de Scheik. Onderz. der Utrechtsche Hooges. 4de deel.

EN

in het Ned. Lancet. 2de Series, 3de Jaarg. No. 12.

DOOR

Dr. L. J. DE JONGH.

's Gravenhage,
GEBROEDERS BELINFANTE.

1848.

WELLCOME HISTORICAL MEDICAL LIBRARY

Koninklijke Bibliotheek te 's Hage.

Verwijderd K. B.

Boekdrukkerij GEBROEDERS BELINFANTE,
's Gravenhage.

Dans tous les cas c'est celui qui attaque qui est le coupable, car c'est en parlant qu'il autorise à parler l'homme qui ne veut que se taire.

FRÉDÉRIC SOULIÉ.

Men leze en oordeele.

. . . . .

Een stuk van Professor G. J. MULDER, voorkomende in het 4de deel der scheikundige onderzoekingen, gedaan in het laboratorium der Utrechtsche Hoogeschool, en getiteld: *Scheikundig onderzochte Levertraan*, dringt mij de pen op te vatten tegen mijnen vroegeren leermeester. Alles heeft zijn grens, zoo ook onze vergevingsgezindheid jegens hen, die wij vroeger hoogachting toedroegen, doch die zich door kleingeestigheid niet weerhouden konden ons te schaden, en ieder leerling komt op een leeftijd, waarop hij, daartoe genoodzaakt wordende, het regt verkrijgt den leermeester de roede te ontwringen, om hem hiermede zelf te tuchtigen, wanneer deze ten onregte tegen hem is opgevat.

Het doel, hetwelk zich Prof. MULDER met bovengezegd stuk heeft voorgesteld, is klaar en duidelijk. Het is om het kwaad, hetwelk hij bij de Regering, tegen de door mij ondernomen zaak der levertraan, niet heeft kunnen uitrigten, thans op eene andere wijze te beproeven.

Dat hij, tot bereiking van dit doel, niet geaarzeld heeft, om, bij gebrek aan grondige waarheden, gebruik te maken

van verdraaijingen van zaken en van schandelijke onwaarheden, zal ik aantoonen door een kort verhaal van alles wat er met de zaak der scheikundig onderzochte levertraan heeft plaats gehad, vóór en na dat zij algemeen verkrijgbaar is gesteld, in zooverre Prof. MULDER hierin betrokken was. Uit dit verhaal zal men dien man zoo voldoende leeren kennen, dat ik mij vooralsnog zal kunnen onthouden, dingen uit ons beider privaatleven te vermelden, die, hoezeer niet regtstreeks met deze zaak in verband staande, nogtans de onreine bron duidelijk zouden kunnen aantoonen, waaruit Prof. MULDER's wrevel en onwil, tegen mij, voortvloeit.

Dan ter zake.

Onmiddellijk na mijne terugkomst uit Noorwegen, bood ik der Hooge Regering het later door mij in druk gegeven verslag mijner reis aan, met het verzoek dat het haar in het belang der zaak behagen mogt, hare goedkeuring te hechten aan eene onderneming, waarvan in dit verslag de rede was, en waarvan ik tevens het hooge belang en de noodzakelijkheid aantoonde. Dat hiermede niet het erlangen van *monopolie* voor deze zaak, waarvan volstrekt niet was gewaagd, was bedoeld, zal verder blijken.

Kort daarna ontving ik een' vleijenden brief van den toenmaligen Minister van Binnenlandsche Zaken, waarin mij Zr. Ms. hoogste tevredenheid en goedkeuring betuigd werd, voor mijne pogingen om in het belang der lijdende menschheid nuttig te zijn, en waarin mij tevens werd medegedeeld, dat deze zaak vooralsnog een onderwerp van onderzoek der Regering bleef uitmaken.

Dit gunstig antwoord had ik, zoo ik later hoorde, te danken aan een voorloopig rapport, over deze zaak uitgebragt door den toenmaligen Raad-Adviseur voor geneeskundige zaken.

Van laatstgenoemden hoorde ik nu, dat de verdere beoordeeling dezer zaak aan het Nederlandsch Instituut was overgelaten, en later werd mij bekend dat Professor Mulder de hoofd-rapporteur was eener commissie van 3 leden van gezegd Instituut, aan welke het onderzoek dezer zaak was opgedragen.

Bekend met den langzamen gang van dergelijke onderzoeken, en wetende dat de bespoediging daarvan hoofdzakelijk afhangt van hem, die tot hoofdrapporteur daarover is aangesteld, begaf ik mij in persoon naar Prof. Mulder, aan wiens vriendschap ik destijds nog geloofde, daar ik niet vooronderstellen konde, dat de verijdeling mijnerzijds van zekere inzigten, die Professor Mulder, in vroegeren tijd, met mij voor had, nog na jaren een' *onwilonderhoudenden* indruk zoude hebben achtergelaten, en verzocht ik hem, in tegenwoordigheid van den toenmaligen officier van gezondheid, 2de klasse, thans Professor Donders, mij te verpligten met eene spoedige afdoening dezer zaak. — Prof. Mulder antwoordde mij daarop, dat hij het bedoelde stuk wel reeds van het Instituut had ontvangen, doch dat hij het uit tijdgebrek tot nu toe nog niet had ingezien, waarom hij mij verzocht hem mondelings mede te deelen wat het bevatte.

Dit geschiedde.

Na geëindigde mededeeling, volgden eenige vragen van zijnen kant aangaande het voorgenomen scheikundig onderzoek.

Zou zich het scheikundig onderzoek alleen bepalen tot het nasporen van *iodium* en *phosphor*, of zouden deze stoffen quantitatief worden bepaald, en zou in het laatste geval een zoodanig onderzoek wel voldoende zijn, tot erkenning van de echtheid der levertraan, daar noch het

Iodium, noch de phosphor in bekende vaste verhoudingen in levertraan voorkomen?

Ik stemde hierop toe, dat een quantitatief onderzoek naar deze beginselen niet kon aanwijzen, of al dan niet vermengingen van echte levertraan met minder goede traan_soorten heeft plaats gehad, maar bewees tevens dat niet een quantitatief, maar slechts een qualitatief onderzoek naar deze beginselen in deze zaak noodig was.

Het qualitatief scheikundig onderzoek was als voorzorgmaatregel noodig, wegens het voorkomen van ook niet iodiumhoudende traansoorten, welke ik in Noorwegen had leeren kennen (spektraan en haringtraan). Vergissingen, die bij de meeste voorzorgen konden plaats hebben, zouden onmiddellijk hierdoor worden ontdekt, terwijl ik mij, in aanmerking nemende alle overige voorzorgmaatregelen, van de echtheid en deugdelijkheid dier traan kon overtuigd houden, waarin het scheikundig onderzoek het voorkomen van Iodium zoude aanwijzen. Het qualitatief scheikundig onderzoek, hoezeer niet de hoofdzaak zijnde, was derhalve, in de gegeven omstandigheden, onmisbaar, terwijl de hoofdzaak was de *zekerheid*, welke ik door eene reeks van voorzorgmaatregelen had verkregen, om, uit vertrouwde, dus goede en zekere bronnen, aan de geneeskunde te kunnen verschaffen die soort van levertraan, welke door de Bergsche geneesheeren uit lange ondervinding voor de geneeskrachtigste wordt gehouden, in den meest zuiveren en volmaakt onvermengden staat en op de meest doelmatige en meest zindelijke wijze bereid.

«Nu was de door mij ondernomen zaak goed en, gelijk van mij te wachten was, met energie behandeld.

«Eene wijziging in de zaak der levertraan had zich reeds lang doen gevoelen.

«Ik moest nu maar zorg dragen, dat zoodanige levertraan, welke ik met alle waarborgen van echtheid en zuiverheid uit Noorwegen ontvangen zou, ten spoedigste werd verkrijgbaar gesteld.»

Dit waren, na de beantwoording zijner vragen, en na de door mij gegeven ophelderingen, Prof. MULDER's eigen woorden, waarbij hij echter voegde, dat het hem leed deed, tot de bespoediging dezer zaak niets te kunnen bijdragen, daar hij, met het Instituut reeds sedert lang in onmin levende, vast besloten had, nimmer daarvoor eenige stukken meer te behandelen. Ik drong hierop bij hem aan, voor mij op dit voornemen eene uitzondering te maken, doch niets kon hem hiertoe bewegen, dewijl hij, zoo hij mij verzekerde, in de laatste tijden reeds alle stukken, hem van meergezegd Instituut ter behandeling toegezonden, onbeantwoord terug gezonden had.

Wij verlieten te zamen het laboratorium. Profes. MULDER moest toevallig mijnen weg. Hij begeleidde mij, en ik heb nu de innige overtuiging dat het gesprek, hetwelk wij gaanden weg hadden, en hetwelk in verband stond met zekere dingen uit ons beider privaat leven, waarvan ik hierboven gewaagde, en welke ik vooralsnog zal verzwijgen, niet weinig heeft bijgedragen tot de laakbare tegenwerking, welke ik daarna van Prof. MULDER heb ondervonden. Tegenwerking, zoo die mogelijk ware, schijnt mij toen reeds als resultaat van ons gesprek besloten te zijn geweest, vóór dat ik hem verliet. Het hem door het Instituut toegezonden stuk in te zien, het zelf te beantwoorden, zoo het punten van tegenwerking mogt aanbieden, het onbeantwoord terug te zenden, zoo geen enkel punt van tegenwerking te vinden

mogt zijn; ziedaar de gedachten, welke hem mogelijk toen reeds bezig hielden.

Destijds had ik nog te veel vertrouwen in Prof. Mulder's eerlijke bedoelingen, dan dat de gedachte eener dergelijke handelwijze zijnerzijds bij mij zoude hebben kunnen opkomen. Thans, nu ik alles herdenk, thans, nu ik al het later gebeurde in verband breng met het vroegere, thans, nu ik uit het stuk, hetwelk dit antwoord heeft uitgelokt, gezien heb, waartoe Prof. Mulder in staat is, blijft mij geen twijfel meer over omtrent de juistheid der hierboven ter neder gestelde meening.

Het vervolg zal deze meening billijken.

Er verliepen nu meerdere weken, zonder dat ik wist hoe ver de zaak gevorderd was, noch in wiens handen zij was gesteld. Niemand beter dan Prof. Mulder kon mijne gegronde nieuwsgierigheid bevredigen, en ik besloot derhalve hem schriftelijk eenige inlichtingen dienaangaande te vragen.

Niet gering nu was mijne bevreemding, toen uit het antwoord van Prof. Mulder een mengsel van dubbelzinnige vriendschaps-betuigingen en van wanklinkende bombast bleek, dat *hij* die zich stellig voorgenomen had, nimmer eenig stuk meer voor het Instituut, waarmede hij reeds lang in onmin leefde, te behandelen, dat *hij* die ik niet bewegen kon voor mij hierop eene uitzondering te maken, dewijl hij in de laatste tijden alle stukken, hem door het Instituut ter beoordeeling toegezonden, onbeantwoord had teruggezonden, dat *hij* zeg ik, en geen ander, hoofdrapporteur in deze zaak was gebleven, ja reeds zijn antwoord aan meergezegd Instituut had ingezonden. Maar nog

grooter was mijne verwondering, toen het mij uit gezegden brief verder bleek, dat *hij* die mij zelf gezegd had de door mij ondernomen zaak voor goed te houden, dat *hij* die mij weinige oogenblikken vóór ons laatst gesprek had aangeraden, haar ten spoedigste in werking te brengen, in zijn rapport aan het Instituut, waarin hij het nuttige eener wijziging in de zaak der levertraan onmogelijk kon tegenspreken, had aangeraden, het in werking brengen dezer zaak niet aan mij over te laten, maar het daar henen te leiden, dat dit door den algemeenen handel plaats greep.

De afkeer van *monopolie* (waarvan niet een enkel woord in mijn verzoek aan de Regering voorkwam) had hem, in het belang der humaniteit, zóó doen handelen. Innig leed deed het hem, tegen het belang van zijnen waarden vriend te hebben geadviseerd. Maar hij had het van eenen anderen kant weder goed met hem gemaakt. Hij had aangeraden, dat men hem die wijziging in den algemeenen traanhandel in Noorwegen (eene, zoo het zich later bewezen heeft, onuitvoerbare zaak) zoude opdragen, en na verrigter zake schitterend doen beloonen. Vervolgens beklaagde de man zich zeer, dat ik er zoo bij hem op aangedrongen had, het stuk niet onbeantwoord terug te zenden. Immers had ik hem hierdoor in eene ongelukkige stelling gebragt, enz., enz.

Mijn geloof aan Prof. Mulder's opregtheid begon nu wel eenigzins te wankelen, want waarom eene zaak behandeld, waardoor men gelooft tegen het belang van eenen vriend te moeten handelen, vooral wanneer men hier buiten kan, en zich reeds stellig voorgenomen heeft, zich hier buiten te zullen houden, toen men nog geloofde hem goed te kunnen doen; maar het was mij nog volstrekt onmogelijk, aan de goede trouw van Prof. Mulder te twijfelen.

Ik nam mij derhalve voor, alvorens hem te antwoorden, het antwoord der Regering af te wachten, terwijl ik inmiddels een korten brief schreef aan Z. Exc. den Minister van Binnenlandsche Zaken, waarin ik te kennen gaf, dat zoo het uit mijn' eersten brief aan de Regering niet duidelijk genoeg mogt zijn gebleken, dat mijn verlangen *hoegenaamd niet was* een *monopolie* voor de bewuste zaak van de Regering te erlangen, ik de vrijheid nam Zijne Exc. bij deze hiervan opzettelijk in kennis te stellen.

Eenigen tijd daarna ontving ik, als gevolg van Prof. Mulder's rapport, eene missive van Z. Exc. den Minister van Binnenlandsche Zaken, waarin mij 's Konings tevredenheidsbetuigingen, over mijne tot dusverre aangewende pogingen in de zaak der levertraan, werden herhaald, doch waarbij ik uitgenoodigd werd, die nader te willen aanwenden, tot het verkrijgbaar doen worden van zuivere en, naar *mijn oordeel*, als geneesmiddel meest verkieslijke levertraan op flessen of kruiken, gewaarmerkt en gezegeld op de plaats zelve der oorspronkelijke bereiding, welke echter, niet door één enkel handelhuis, maar door den algemeenen handel verkrijgbaar behoorden te worden gesteld.

Steeds nog geloovende aan de goede trouw van Prof. Mulder, dacht ik dat het mij gemakkelijk zoude zijn hem mondeling te overtuigen, dat de middelen, welke mij de Regering op zijn advies had voorgesteld, minder doeltreffende waren, dan die, welke ik haar tot bereiking van hetzelfde doel had aangegeven, en ik schreef hem dien ten gevolge den volgenden brief.

Brief van Dr. de Jongh aan Prof. Mulder.

Kan men aannemen dat een lid van het Nederlandsch Instituut, zoo men hem onwedersprekelijk overtuigt, dat

hij eene zaak verkeerd beoordeeld heeft, zijne dwaling zal erkennen? Beantwoord mij deze vraag met een enkel *ja* of *neen*. Zoo ja, dan hoop ik binnen weinige dagen U door een' hartelijken handdruk te overtuigen, dat het kwaad, mij stellig onwillekeurig door U gedaan, niet in staat is mijne gevoelens omtrent U in het minst te veranderen. Daar ik slechts een *ja* of *neen* tot antwoord vraag, zoo mag ik zonder indiscretie op eene spoedige rescriptie aandringen. Ontvang intusschen de verzekering, dat ik steeds ben Uw toegenegen.

DE JONGH.

Het antwoord van Prof. MULDER was een waardig pendant van zijnen eersten brief. Daarin ziet men den man en garde staan tegen alle aanvallen, welke op de belangen der humaniteit mogten worden ondernomen, het geheel doormengd en gekruid met dezelfde bombast en met niet minder dubbelzinnige vriendschaps-betuigingen, als waarvan zijn eerste brief overloopt, maar van een eigenlijk antwoord op de vraag, welke alleen mijnen geheelen brief uitmaakt. . . . *niets*.

Het is hier de plaats niet de uitgewerkte memorie (bevattende bedenkingen tegen het aan mij door de regering gedane voorstel), welke ik Z. E. den Minister van Binnenlandsche Zaken, eenige dagen na de ontvangst van Prof. MULDER's laatst antwoord, aanbood, in haar geheel mede te deelen. Slechts enkele fragmenten uit deze memorie acht ik noodig hier te vermelden, daar eensdeels hieruit blijken zal het onvoldoende van den maatregel, waartoe ik door de Regering, op raad van het Instituut, hiertoe door hare commissie, maar vooral door den hoofdrapporteur dezer com-

missie, Prof. MULDER, gebragt, was uitgenoodigd: terwijl anderdeels hierdoor voldoende wordt bewezen, dat niet uitsluitend eigenbelang de primitive drijfveer was, welke mij tot de wijziging in de zaak der levertraan heeft aangespoord.

«Aangenomen zelfs,» zeide ik in deze memorie, «dat «mijn invloed zonder hoogere ondersteuning zoo groot zou «zijn, dat ik door mijne pogingen zoude kunnen bewerken, «dat de Bergsche traanhandelaren den traanhandel zoodanig «zouden willen wijzigen, dat zij hunne levertraan, welke «zij, onbepaald tot welk gebruik ook, sedert eeuwen en «wel met duizende tonnen, naar alle landen van Europa «op fust of vaatwerk verzenden, van nu af, op ge«merkte en verzegelde flesschen of kruiken, tot geneeskun«dig gebruik in den algemeenen handel zouden willen «brengen, dan kan naar mijne bescheiden meening de Re«gering, met de door haar aan mij gedane uitnoodiging, «niet anders dan eene der drie volgende gevallen bedoelen.

«Of dat ik hiertoe alle Bergsche traanhandelaren zou «moeten aansporen.

«Of dat ik deze mijne pogingen slechts bij enkele ge«accrediteerde Bergsche huizen zou aanwenden, *zonder «eenige toezegging* aan zulke huizen, dat deze zaak in het «algemeen belang onder de hooge bescherming der Neder«landsche regering zal genomen worden.

«Of eindelijk dat ik, gelijk in het tweede geval, deze mijne «pogingen slechts bij enkele geaccrediteerde Bergsche «handelshuizen zou aanwenden, maar *met de toezegging* «dat de Nederlandsche Regering, in het belang van het alge«meen, de merken en zegels van zoodanige huizen zal bekend «maken, met de aankondiging dat zij de *zóódanig* gewaar«merkte levertraan voor de eenige goede, voor de wezenlijk

«onvervalschte, en voor de meest geneeskrachtige verklaart.

«Toetsen wij nu ieder dezer drie gevallen in het bij-«zonder.

«In het eerste geval, en dit zal een ieder reeds bij eene «oppervlakkige beschouwing inzien, zal hierdoor voor de «geneeskunde geene andere wijziging in den traanhandel «worden gebragt, dan dat ons voortaan deels vermengde «en slechte, deels goede levertraan, zoo als zulks tot dus-«verre steeds het geval was, in plaats van op fust of vaat-«werk, in gemerkte of verzegelde kruiken of flesschen van «Bergen zal worden toegezonden. In het wezenlijk belang «der zaak, wordt dus door dezen maatregel niets veranderd. «Alleen de uiterlijke vorm wordt hierdoor gewijzigd, en «zulk eene verandering zal toch wel geene alles afdoende «verbetering kunnen genoemd worden.

«Volkomen hetzelfde is aan te merken op het tweede «geval; want, wanneer de regering zich in de uitvoering «van dezen maatregel neutraal zal willen houden, door «het algemeen niet in te lichten *welke* merken en zegels «den verbruikers eener onvervalschte, eener onvermengde, «eener goede geneeskrachtige levertraan waarborgen, zul-«len dan door eene spoedige, ja mogelijk gelijktijdige na-«volging van minder geaccrediteerde en hiertoe niet uit-«genoodigde Bergsche huizen, die alsdan ook hunne traan «op gelijke flesschen of kruiken, voorzien van hunne merken «en zegels, in den handel zullen brengen, de resultaten «van dezen maatregel niet dezelfde zijn, als die, welke «wij in het eerste geval hebben aangegeven?

«En wat nu het derde geval betreft, dit zal de regering «toch wel *daarom* nimmer kunnen bedoelen, dewijl zij «alsdan een voorregt (het geven van een *wezenlijk mono-«polie* op een geneesmiddel) aan Bergsche huizen zoude

«verleenen, hetwelk zij, hoezeer *met regt*, aan ieder Neder-
«lander zoude weigeren.

«Door deze geenszins gezochte, maar wezenlijk logische
«beschouwing der zaak, geloof ik nu voldoende te hebben
«bewezen, dat wanneer ik ook in staat ware, met mijne
«zwakke krachten, aan het verlangen der Regering in
«deze te voldoen, het wezenlijke der zaak hierdoor niets
«zoude zijn veranderd, en aan de geneeskunde hierdoor,
«evenmin als tot op dit oogenblik, het bezit van zuivere,
«onvervalschte en wezenlijk geneeskrachtige Levertraan
«zoude zijn gewaarborgd.»

En op eene andere plaats zeide ik:

«Mogt de regering, hoezeer nu overtuigd dat de door
«mij aangewezene middelen de eenige, ware en zekere zijn,
«tot bereiking van het gewenschte doel, nog aarzelen,
«hare goedkeuring te geven aan het in werking bren-
«gen daarvan, door de onzekerheid, waarin zij mogelijk
«verkeert omtrent de verdere goede behandeling en be-
«hartiging dezer zaak mijnerzijds, dan gevoel ik mij in
«het belang der zaak gedrongen der Regering aan te bieden,
«de verdere behandeling daarvan zoo mogelijk geheel op
«zich te willen nemen, bij het uiten van den wensch dat
«zij door Haar zoo spoedig mogelijk in werking worde
«gebragt. Hierdoor vertrouw ik dat het personeel belang,
«hetwelk ik met de uitvoering dezer zaak zoude kunnen
«hebben beoogd, geheel door mij ter zijde is gesteld.»

Ten slotte mag ik niet vergeten te melden, dat ik hierbij der Regering aanbood, zoo zij mogt besluiten, dit mijn aanbod aan te nemen, Haar, bijaldien zij zulks mogt verlangen, in het te doen scheikundig onderzoek, waarvan ik de noodzakelijkheid bleef beweren, behulpzaam te zijn, *zonder dit echter als voorwaarde te stellen.*

Eenigen tijd na de inzending dezer memorie, mij in de omstreken van Utrecht bevindende, kon ik mij niet weêrhouden, mij naar Prof. MULDER te begeven, ten einde hem de vraag, welke ik hem schriftelijk had gedaan, en welke hij mij destijds onbeantwoord had gelaten, mondeling te gaan herhalen. (1)

De receptie was koel, — dit was te verwachten, vooral na de mededeeling zijnerzijds dat mijne laatste memorie weder in zijne handen was gesteld. Bij de bestaande oude grieven, had ik mij immers nu nog verstout mij tegen 's mans gevoelen te verklaren, en wat dit zeggen wil, weet ieder die Prof. MULDER kent. Kortom hij had naar overtuiging gehandeld, was niemand verantwoording zijner daden schuldig, wilde verder niets van de zaak hooren, en wist zeer goed wat hij op het thans ingekomen stuk zoude antwoorden. In dit antwoord zou hij eens duchtig het door mij voorgenomen scheikundig onderzoek aantasten en, ik moest wel bedenken, dat, dáár waar het scheikundige zaken gold, zijn oordeel alles afdoënde was, enz., enz. Er bleef mij dus niets beters over, dan, na mijne terugkomst te 's Hage, onmiddellijk aan Z. E. den minister van Binnenlandsche zaken te kennen te geven, dat ik, de onderwerpelijke zaak nader overdacht en overwogen hebbende, mijne memorie introk, en hem die nederig terug verzocht.

---

(1) Dat ik mij in Februarij 1847, tijdstip waarop ik mij met bovengezegd doel naar Prof. MULDER begaf, op het onverwachts naar *Maarssen* moest begeven, wegens eene belangrijke ongesteldheid van mijnen vader, kan Dr. TURK, geneesheer daar ter plaatse, getuigen. Ik voer dit slechts aan als bewijs, dat ik mij niet opzettelijk van 's Hage naar Utrecht heb begeven, en dat ik mij wezenlijk destijds *toevallig* in de omstreken van Utrecht bevond, dus dat ik zoo min hierin, als in iets deze zaak betreffende, een haar breed bezijden de waarheid ga.

Wat mijn antwoord op dezen vriendschappelijken raad was, zal een ieder ligtelijk begrijpen, die, na het doorlezen van dit geheele stuk, met mij de innige overtuiging zal deelen, dat ik in gemoede verzekerd was eene wezenlijk goede zaak voor te staan.

Op mijn antwoord nu, dat ik met gerustheid zijn rappor zou afwachten, werd ik ten slotte bedreigd met *tijdschriften* en *couranten*, waarmede men later de zaak wel zoude weten te onderdrukken, zoo ik mij verstouten zoude, trots zijne afkeurende rapporten, de zaak nogtans in werking te brengen.

Vriendschaps-betuigingen volgden weder als gewoonlijk deze serie van bedreigingen. Innig leed deed het hem, mij tegen te moeten werken. Alleen de afkeer van *monopolie* op geneesmiddelen voor één enkel persoon deed hem zóó handelen. Eene schitterende belooning zoude mij te beurt vallen, dit kon mij niet ontgaan, doch dit hing alleen van hem af, maar ik moest doen wat *hij* wilde, ik moest doen wat *hij* verlangde. Mijn beweren, dat het eene absurditeit was een beginsel aan te halen, waarvan nimmer kwestie was, het *monopolie*, waarom volstrekt niet gevraagd was, in de onderwerpelijke zaak te bestrijden, kon niets baten. Hij zag het zoo in, en dit was voldoende.

Het valt moeijelijk aan de dubbelhartigheid te gelooven van hen, die wij vroeger als onze vrienden beschouwden, en die ons nog bij voortduring, trots de dubbelzinnigheid hunner handelingen, de stelligste verzekering van hunne vriendschap blijven geven.

Handelde Prof. MULDER ter goedertrouw, en had hij wezenlijk leed mij tegen te werken, zoo als hij mij bij voortduring bleef verzekeren, of geschiedde deze tegenwerking

voorbedachtelijk met een laakbaar doel, met het doel, zich over zekere vroegere gebeurtenissen op mij te wreken? Dit was nu de vraag.

Alhoewel al het tot dusverre gebeurde mij tot het laatste gevoelen deed overhellen, was ik nogtans hiervan niet zeker.

Een eenvoudig middel kon mij deze zekerheid doen erlangen. Dit middel wendde ik aan.

Het was het volgende:

Teruggekeerd uit Utrecht, schreef ik Prof. MULDER dat ik, na de zaak rijpelijk te hebben overdacht, geloofde, dat het wezenlijk eene dwaasheid van mij zoude zijn, hoezeer ik de innige overtuiging bleef behouden eene goede zaak voor te staan, den strijd, waarin ik mij tegen hem bij de Regering en het Instituut begeven had, vol te houden. Het hooge standpunt, waarop hij geplaatst was, vergeleken met dat waarop ik mij bevond, moest hem onvoorwaardelijk de overwinning waarborgen. Het was daarom dat ik besloten had te zullen toegeven, zoo hij het daarheen leiden wilde, dat ik dit zou kunnen doen, zonder zelf tegen mijne overtuiging te moeten handelen. Dit geloofde ik van zijne *vriendschap*, welke hij mij bij voortduring bleef verzekeren, te mogen vergen. Immers dit kon hij, *door de Regering aan te raden, het zij het Haar door mij gedane aanbod aan te nemen, om de onderwerpelijke zaak zelve in werking te brengen, het zij om de pogingen, welke zij mij had voorgesteld zelve bij, den Bergschen traanhandel aan te wenden* Dit toch zoude zelfs een nog beter resultaat beloven, daar Haar Consul Generaal te Bergen, op eene officiële wijze hiertoe door de Regering uitgenoodigd, stellig minder moeijelijkheden hiertegen zoude ondervinden, zoo de zaak uitvoerbaar was, dan wanneer deze uitnoodiging door mij zoude geschieden.

Zoo doende verviel de geheele kwestie van *monopolie*, door hem als het ware uit de lucht gegrepen. Zoo doende bragt ik toch ten eenemale het personeel belang ten offer, hetwelk hij geloofde dat ik bij deze zaak had, en ik vermeende daarom, op de vereerende belooning, voor mijne bemoeijingen in deze zaak, waarvan hij zelf gesproken had, eene niet minder wezenlijke aanspraak te mogen maken. Ik zou derhalve afwachten wat zijne vriendschap, waaraan ik vooralsnog wilde gelooven, voor mij in deze zou bewerken.

Op dezen brief ontving ik van Prof. Mulder geen jota antwoord, en de inhoud der missieve, welke ik van Z. E. den Minister van Binnenlandsche Zaken, tot antwoord op mijne meergezegde memorie, ontving, en welke genoegzaam woordelijk Prof. Mulder's 2de rapport bevatte, kan een blik doen werpen op het masker van vriendschap, waarachter die man zijne ware bedoelingen trachtte te verbergen.

In dit antwoord nu werd gezegd, dat hooggeplaatste en bevoegde beoordeelaars het nut van het scheikundig onderzoek hadden bestreden, omdat niet in *één enkel* beginsel, maar in eenige te zamen, waaruit de levertraan is zamengesteld, welke elkander ondersteunen, de voortbrenging lag der zoo uitmuntende werking van dit geneesmiddel. — Voorts kon de scheikunde niet eens de werkzame *beginselen* der levertraan aanwijzen, en nog veel minder, naar gelang der *aan-* of *afwezigheid* van zekere beginselen, hare deugdelijkheid bepalen, enz. enz.

En wat nu betreft het aanbod, door mij aan de Regering gedaan, de geheele verdere behandeling der zaak op zich te nemen, hierin kon en mogt de Regering niet treden, *daar het beneden de waardigheid der Regering zoude zijn, een handel in levertraan op te rigten.*

Ik werd derhalve ten slotte, in het belang der zaak, met bijzonderen aandrang uitgenoodigd, het vroeger mij door de Regering gedane voorstel op te volgen.

Alvorens verder te gaan, zal het nu noodig zijn de verschillende punten, waarmede het nut van het scheikundig onderzoek in de zaak der levertraan in Prof. Mulder's 2de rapport bestreden is, aan eenen wetenschappelijken toets te onderwerpen.

Dat niet een enkel dezer punten dien toets zal kunnen doorstaan; dat zaakverdraaijing, waaraan niet eens de verdienste van geestige spitsvindigheid is toe te kennen, bij de meeste derzelve doorstraalt, en dat zelfs bij enkele niet teruggedeinsd is voor tastbare wetenschappelijke onwaarheden, zal onmiddellijk blijken.

«Niet in één enkel beginsel» zegt Prof. Mulder, «maar «in eenige daarvan te zamen, welke elkander ondersteunen, «ligt de voortbrenging der zoo uitmuntende werking der «levertraan.»

Eene schijnbaar veel beduidende phrase, vooral voor een Minister van Binn. Zaken, die gecenseerd worden kan, niet te staan op de hoogte der genees- en scheikundige wetenschappen.

Nadat wat ik zelf met Prof. Mulder over deze zaak had gesproken, wist die hooggeplaatste man, die bevoegde beoordeelaar het best van allen, dat ik mij, met het te doen scheikundig onderzoek, nimmer heb voorgesteld, het *werkzaam beginsel* der levertraan op te sporen. Ook kon

mijne bedoeling niet geweest zijn, dit aan de geneeskundige wereld te doen gelooven, daar men het er voor houden kan dat tegenwoordig genoegzaam ieder geneesheer weet, dat niet één enkel beginsel van de vele, waaruit de levertraan is zamengesteld, als het alleen werkende moet beschouwd worden, maar dat integendeel de zamenwerking, zoo niet van alle, dan toch van de meeste, de heilzame werking der levertraan voortbrengt, en ik zelf hierover op blz. 360—361 van mijn vroeger werk het volgende heb gezegd:

«Quaeritur igitur quibusnam eorum principiorum «heterogeneorum oleum jecoris aselli vim suam me-«dicam debeat? Anne jodio? aut materiis pinguibus? «aut phosphoro? aut aliis fortasse principiis.

«Sunt hae quaestiones, non tantum vulgi, sed etiam «quae proponi solent a rerum peritis, ab iisque haud «raro partium studio solvuntur. Si enim consideremus «morbos, contra quos oleum jecoris aselli bono suc-«cessu datur, neminem fugere potest, in iis pluribus «indicationibus simul satisfieri debere, si perfecte «aegros nostros curare velimus. Plerumque digestio «debilitata incitari, nutritio emendari debet; secretiones «restitui debent et systema lymphaticum ad actionem «validiorem incitandum est, dum praeterea, quod sem-«per gravissima indicatio nobis visa est, systema ner-«vosum vegetativum alterari debet. Quod qui reputet, «quis non intelligit, nec *materias bilis*, nec *mate-«rias pingues*, nec *iodium*, nec aliud principium «olei jecoris aselli, quidquid sit, solum et prae ceteris «omnibus hisce indicationibus posse satisfacere, atque «igitur oleum jecoris aselli vim suam medicam, non «exclusive uni eorum principiorum componentium sed «potius coöperationi, si non omnium, certe plurimo-

«rum debere, quo pluribus indicationibus simul satis-
«fieri videatur.» (1)

Daarbij komt nog, dat ik in hetzelfde werk de meening heb geuit, dat, zoo aan enkele van al de werkzame beginselen der levertraan eene grootere werking, bij de herstelling der rheumatische- en klierziekte, dan aan alle overige moet worden toegekend, ik niet aarzelen zoude, noch het iodium, noch de phosphorus, noch de neutrale vetstoffen, noch andere beginselen, maar alleen het vlugtig vetzuur en de in de levertraan voorkomende galstoffen hiervoor te houden, grondende ik deze meening op de vergelijking der resultaten, welke mij het scheikundig onderzoek van verschillende levertraansoorten had opgeleverd, met die, welke mij de geneeskundige aanwending van dezelfde verschillende traansoorten had gegeven (2). En dit is duidelijk dáár gezegd, ten minste zoo heeft Prof. SEBASTIAN

(1) Nu is de vraag, aan welke dezer heterogene bestanddeelen is de levertraan hare geneeskracht verschuldigd? Is het aan het *Iodium*, of aan de *vetstoffen*, aan de *phosporus* of mogelijk aan *andere beginselen*?

Dit zijn vragen, welke niet alleen door leken maar door zaakkundigen gedaan, en niet zelden eenzijdig beantwoord worden.

Wanneer wij echter de ziekten naauwkeurig gadeslaan, waartegen de levertraan met vrucht wordt aangewend, dan kan het ons niet ontgaan, dat, zoo wij volmaakte herstelling zullen bewerken, in dezen, meerdere indicatien gelijktijdig moeten worden vervuld. Meestal moet de verzwakte spijsvertering opgewekt, en de geheele voeding verbeterd worden; daarbij moeten onderdrukte afscheidingen hersteld, en het geheele watervaatstelsel tot meerdere werkdadigheid aangezet worden, terwijl daarenboven het vegeatief zenuwstelsel in hare werkdadigheid geheel moet worden omgestemd, welke laatste indicatie ons wel in deze gevallen als de gewigtigste voorkomt. Wie begrijpt nu niet, dit in aanmerking nemende, dat noch de *galstoffen*, noch het *iodium*, noch de *vetstoffen*, noch *eenig ander beginsel* der levertraan, alléén aan al deze indicatien kan voldoen, en dat derhalve de levertraan niet uitsluitend aan het een of ander harer zamenstellende beginsels, maar veleer aan de zamenwerking zoo niet van alle, dan toch van de meeste, hare geneeskracht te danken heeft.

(2) Zie mijn aangehaald werk, bladz. 362.

het begrepen, toen hij in CANSTAT's en EISENMANN's *Jahresbericht* (1843) eene beoordeeling gaf van het bedoelde werk.

Vooral dit laatste punt haal ik aan, om het ongerijmde te doen uitkomen, dat ik mij, met het scheikundig onderzoek, het nasporen van *het werkzaam beginsel* der levertraan zou hebben voorgesteld, bij welk scheikundig onderzoek toch ik alleen noodig had geoordeeld, tot de erkenning der echtheid van het middel, om nasporingen te doen naar *Iodium* en *Phosphor*, om reeds boven gezegde en nog nader aan te geven redenen. Naar *Iodium*, omdat men voor stellig weet, dat dit beginsel in geene andere traansoort voorkomt dan in levertraan; naar *Phosphor*, omdat men het er algemeen voor houdt, dat dit ook met dit beginsel plaats heeft.

Dit was dus niets anders dan eene zaakverdraaijing. Men wilde het Instituut, zoowel als de Regering, tegen beter weten in, doen gelooven, dat ik mij dit en niets anders met het voorgenomen scheikundig onderzoek had voorgesteld.

« De scheikunde kan niet eens de werkzame beginselen, « waaruit de levertraan bestaat, met zekerheid aantoonen.» — Onwaar.

Aangezien al de beginselen, waaruit de levertraan bestaat, door de scheikunde kunnen worden aangewezen, en genoegzaam al de beginselen, waaruit dit middel is zamengesteld, door hunne zamenwerking, de uitmuntende werking der levertraan voortbrengen, zal wel niets meer behoeven te worden gezegd, om de tastbare onwaarheid van deze stelling aan te toonen.

«De scheikunde kan nog veel minder, naar gelang van

«de aan- of afwezigheid van zekere beginselen, de deug-
«delijkheid der levertraan bepalen.» — Evenzeer onwaar.

Dat de geneeskundigen het er in het algemeen voor houden, dat het *Iodium*, zoo niet als het hoofdwerkend, dan toch als een zeer krachtig medewerkend beginsel der levertraan moet beschouwd worden, is eene sedert lang bekende zaak. Zelfs zijn er sommigen die, hoezeer ten onregte, uitsluitend de voortreffelijke werking der levertraan aan het iodium toeschrijven. (BENNETT en meer anderen.) Dat het echter een krachtig medewerkend beginsel is, wordt bewezen uit de veel minder goede werking der niet iodium-houdende traansoorten, of van vermengingen van niet iodium-houdende met iodium-houdende traansoorten. Levertraan nu bevat *altijd* iodium, zoo als het eerst uit *mijne* onderzoekingen is gebleken; echte levertraan *moet* iodium bevatten. Het al dan niet voorkomen van iodium in eene traansoort kan derhalve als *criterium* beschouwd worden tusschen levertraan en andere minder goed werkende traansoorten. Ware zelfs het iodium eene volstrekt neutrale stof, een erkend onwerkzaam beginsel, en had de ondervinding niettemin de meerdere voortreffelijkheid der levertraan boven andere traansoorten doen kennen, dan nog zou het al dan niet voorkomen van iodium, als erkenningsmiddel tusschen levertraan en andere traansoorten kunnen dienen.

De echtheid der levertraan, dus de deugdelijkheid eener traansoort, kan derhalve wel stellig worden bepaald, wanneer men ze uit goede en vertrouwde bronnen verkrijgt, en daarin bovendien iodium wordt gevonden.

Alleen vermengingen van goede levertraan met minder goede traansoorten vermag de scheikunde niet te ontdekken, doch voor deze in den handel zoo dikwijls plaats hebbende vermengingen is men juist door de door mij inge-

voerde wijziging in de zaak der levertraan gewaarborgd. Bij het voorkomen van ook niet iodium-houdende traansoorten in Noorwegen, moest men bij deze wijziging ook op vergissingen zijn bedacht, welke bij de meeste voorzorgen soms konden plaats hebben. Maar juist hierin wordt door het scheikundig onderzoek voorzien. Onder de bestaande omstandigheden, is het scheikundig onderzoek derhalve onmisbaar.

Konden vermengingen van echte levertraan met minder goede traansoorten door het scheikundig onderzoek worden ontdekt, dan alleen zoude de door mij ingevoerde wijziging in de zaak der levertraan kunnen worden gemist, en Prof. MULDER's aangekondigd scheikundig onderzoek van de in den handel voorkomende levertraan, op schadelijke beginselen, zou, bijaldien het alsdan gepaard ging met een onderzoek naar het al dan niet vermengd zijn van het middel, voldoende wezen, hetgeen thans volstrekt niet het geval is.

Behalve mijne eigene onderzoekingen, bewijzen immers die van URE (*Transactions of the Pharmaceutical Society*, bladz. 458), hoe dikwijls traan in den algemeenen handel voor levertraan verkocht wordt, wat alles is behalve levertraan. Ik zelf onderzocht dikwijls traan, welke voor levertraan werd gegeven, waarin geen spoor van iodium voorkwam. URE onderzocht de traan, door de twee grootste traanhandelaren van Londen aan de apothekers voor echte levertraan verkocht, zonder een spoor van iodium daarin te vinden, hoezeer hij die naar alle bekende methoden op iodium had onderzocht. Juist daarom dringt BENNET er, in zijne *Treatise on the Oleum Iecoris aselli* (Londen 1842), zoo zeer op aan, nooit levertraan als geneesmiddel aan te wenden, alvorens die op iodium te hebben beproefd.

De door mij ingevoerde wijziging blijft derhalve onmisbaar voor ieder arts, die zeker zijn wil, goede, onver-

mengde en geneeskrachtige levertraan aan te wenden. Na hierboven het ondubbelzinnigst bewijs te hebben geleverd, dat niet eigenbelang uitsluitend de drijfveer van mijne handeling in deze was, noch is, aarzel ik geen oogenblik dit ronduit te verklaren. Het vertrouwen, hetwelk de geneeskundigèn in het algemeen in deze zaak sedert haren korten duur hebben gesteld, bewijst genoegzaam èn de overtuiging van de behoefte daaraan, èn de gunstige resultaten, welke hun deze wijziging reeds heeft opgeleverd.

Hoe voorname buitenlandsche geleerden de ingevoerde wijziging beoordeelen, zal verder blijken.

Het verkrijgen van levertraan, opzettelijk tot geneeskundig gebruik en op de meest zindelijke wijze bereid, uit echte en vertrouwde bronnen, en daarna scheikundig onderzocht, om hare echtheid, dat is hare deugdelijkheid, te bepalen, is dus het eenig zekere in deze zaak, wat Prof. MULDER tegen deze zaak ook zeggen, wat hij daartegen ook ondernemen moge.

Op de zinsnede: «*dat het beneden de waardigheid der* «*Regering zoude zijn, een handel in levertraan op te* «*rigten*,» kom ik later terug.

Deze kleine uitweiding was noodig.

Ik vervolg mijn verhaal.

Niets ware nu eenvoudiger geweest, dan, door de hierboven gemaakte grondige wederlegging van Prof. MULDER's beoordeeling, aangaande het onvoldoende en volstrekt onnoodige van een te ondernemen scheikundig onderzoek, tot erkenning van de deugdelijkheid der levertraan, de on-

juistheid van deze beoordeeling, in eene nieuwe memorie aan Z. Exc. den Minister van Binnenlandsche Zaken, aan te toonen, doch begrijpende, dat diezelfde memorie en nog *tien* andere weder in handen van dezelfde commissie, dat wil zeggen in die van Prof. MULDER, zouden worden gesteld, wiens eigenliefde bij meerdere reeds werkende driften, eindelijk ook in het spel moest treden, zoo die niet reeds in het spel getreden was, en dat dit alles toch tot geen ander resultaat zoude leiden, dan tot het verlies van eenen kostbaren tijd, welken ik zou moeten besteden tot het wederleggen van nieuwe ***absurditeiten***, bepaalde ik mij aan Z. Exc. schriftelijk te antwoorden, dat ik mij niet kon vereenigen met de gevoelens, voorkomende in het rapport, waarvan Z. Exc. mij in zijne laatste missive den inhoud had medegedeeld, dewijl ik, kort weg, die gevoelens voor onjuist moest verklaren.

En daar nu niets ondragelijker voor mij was, dan bij de Regering den indruk achter te laten, dat ik door eigen belang was gedreven tot het volhouden mijner zienswijze in de onderwerpelijke zaak, hoezeer reeds vroeger blijken van het tegendeel door mij gegeven waren, besloot ik veeleer tegen mijne overtuiging te handelen, dan zulk eene gedachte te laten bestaan, en gaf ik derhalve aan Z. E. in hetzelfde antwoord kennis, dat ik niettemin, dewijl het de wensch der Regering bleef uitmaken, mij onmiddellijk tot bevoegde Bergsche handelshuizen zou wenden, met het doel, om, zoo hiertoe de mogelijkheid mogt bestaan, te bewerken, dat het verlangen der Regering betrekkelijk de onderwerpelijke zaak mogt worden verwezenlijkt; doch dat ik, in het algemeen belang, *voorloopig*, en in *afwachting van de resultaten* mijner bovenvermelde pogingen, de tot dat einde uit Noorwegen reeds voor lang ont-

vangen hebbende, opzettelijk voor geneeskundig gebruik bereidde, en daarna door mij scheikundig onderzochte levertraan, algemeen verkrijgbaar zou stellen.

Daags daarna werd de scheikundig onderzochte Dorchelevertraan voor het eerst geannonceerd, en door mij algemeen verkrijgbaar gesteld.

Dat ik nu ook mijne aan de Regering gedane belofte met de meest goede trouw ben nagekomen, scheen Haar voldoende te zijn gebleken uit een kort verslag mijner op nieuw ingestelde onderhandelingen aangaande de meer gezegde zaak, hetwelk ik Haar met al de hiertoe behoorende orginele stukken en copiën, omstreeks het einde van het afgeloopen jaar, heb aangeboden. Hieruit toch, erlangde de Regering de meest voldoende overtuiging, dat het brengen van levertraan in den algemeenen handel, op flesschen en kruiken, van de oorspronkelijke plaats harer bereiding, niet alleen hoogst moeijelijk tot stand te brengen zoude zijn, maar dat dit vooral niet al die waarborgen van zuiverheid van het middel zoude aanbieden, welke wenschelijk waren, en ontving ik, als blijk van deze overtuiging, en stellig als aanmoediging, om met de eens door mij begonnen zaak voort te gaan, den volgenden brief van den toenmaligen Minister van Binnenlandsche Zaken.

Brief van den Minister van Binnenlandsche Zaken aan Dr. de Jongh.

's Gravenhage, den 1 *Februarij* 1848.

Ik heb het genoegen ter uwer kennis te brengen, dat

het den Koning, bij Besluit van den 20sten Januarij 1848 nº. 101, behaagd heeft aan UWEZ. Geleerde, als een openlijk blijk van Hoogst Deszelfs goedkeuring wegens Uwe bemoeijingen tot het verkrijgen hier te lande van deugdzame Levertraan uit *Noorwegen*, toe te kennen de zilveren medaille, met een daarop geplaatst vereerend opschrift, tot de vervaardiging van welke medaille ik op heden de noodige aanschrijving gedaan heb.

(*Get.*) VAN DER HEIM.

Deze brief werd later gevolgd door een' tweeden

Brief van den Minister van binnenlandsche Zaken aan Dr. DE JONGH.

's Gravenhage, den 8 *Mei* 1848.

Ten vervolge op de missive van mijnen ambstvoorganger van den 1e Februarij ll., nº. 86, is het mij aangenaam UWEZ. Geleerde hiernevens te doen toekomen de daarbij bedoelde zilveren Medaille, welke het den Koning behaagd heeft UWEZ. Geleerde, als een openlijk blijk van Hoogst Deszelfs goedkeuring, toe te kennen voor Uwe bemoeijingen tot het doen verkrijgbaar stellen hier te lande van deugdzame levertraan uit *Noorwegen*.

(*Get.*) L. C. LUZAC.

Bij dezen laatsten brief was gevoegd de bedoelde zilveren medaille, tot opschrift voerende:

VIRO. DOCT.
L. J. DE JONGH
OLEI
JECORIS ASELLI
INTEGRITATEM
EMTORIBUS TUENTI
REX. D.
MDCCCXLVIII.

Zal Prof. Mulder nu gelieven overtuigd te zijn, dat de bewuste medaille mij werkelijk gegeven is, waaraan hij in meergezegd stuk de houding aanneemt te twijfelen.

De zaak was nu gedurende een half jaar in gang, en de algemeene aanwending der scheikundig onderzochte Dorche-levertraan toonde, zoowel het vertrouwen hetwelk de geneesheeren in het algemeen in deze zaak stelden, als de gunstige resultaten, welke hun de aanwending daarvan opleverde, toen ik op het onverwachts den volgenden brief ontving van Prof. Mulder, die gedurende al dien tijd niets van zich had doen hooren.

Brief van Prof. Mulder aan Dr. de Jongh.

Utrecht, 13 *Januarij* 1848.

Waarde Vriend! *(zoo begint dit interessante stuk wezenlijk.)*

Nog eenmaal kom ik op de Levertraan terug. Gij herinnert U, hoe ik U voor eenige jaren de gelegenheid verschaft heb, eene uitvoerige analyse van dit middel onder mijn opzigt te doen: gij moest uwe dissertatie aan H. M. de Koningin opgedragen zien. Dit is gebeurd; ik gaf, op daartoe ontvangen uitnoodiging, een gunstig advies. Ik verklaar U, dat ik U noch in Uwe analyse ondersteund, noch gunstig voor U getuigd hebben zou bij H. M., indien ik had kunnen voorzien, wat gij later met die levertraan hebt aangevangen. Gij gaaft ze als medicus; zij voldeed U afwisselend, gij onderzocht ze, bevond ze dikwerf niet goed, ging naar Bergen, knoopte daar connectiën aan voor eenen alleenhandel in levertraan, verzocht de bescherming der

Hooge Regering voor *dien alleenhandel;* het Instituut, daarover geraadpleegd, raadde dit aan het gouvernement af, gij verschafte u toch een monopolie en doet daarmede een werk, dat gestuit moet worden.

Gij herinnert U, dat ik bij het Instituut de rapporteur was met twee mede-gecommitteerden; dat gij mij door *gesprekken* en door *brieven* hebt zoeken te bewegen, een voor uwe zaak gunstig rapport uit te brengen; maar Gij herinnert U ook mijn antwoord, hetgeen U eigenlijk, uit vroegere ondervinding, niet behoefde gegeven te worden.

Alle middelen, U terug te brengen van eenen handel, die strijdig is met de eerste beginselen eener goede geneeskundige staatsregeling, zijn vruchteloos geweest. Ik wil het nogmaals beproeven.

Alle geneesmiddelen moeten door den algemeenen vrijen handel den zieke toevloeijen; geen enkel mag daarvan uitgesloten zijn; bescherming, aan één enkel middel verleend, is af te keuren. De levertraan is in geenen exceptionelen toestand. Ware door Uwe bemoeijingen de handel in levertraan gewijzigd, dat is, had gij in Bergen aangeraden, echte, door brave lieden verzorgde levertraan, op flesschen goed gecacheteerd, in den algemeenen vrijen handel te brengen, dan had gij een uitmuntend werk gedaan voor de geneeskunde, een werk waarvoor elk deskundige U dank zou geweten hebben. Maar gij gaat U van dien handel door lange annonces, door attesten en wie weet niet wat meer, verzekeren, onder anderen ook door den schijn van *scheikundig onderzochte levertraan* te leveren. Ik bid U, zeg mij, op welke wijze gij toch echte levertraan van onecht op *scheikundige* wijze onderscheiden kunt. Ik kan het niet en gij ook niet, en dat gij het niet kunt, daarvan wil ik het bewijs leveren. Inzon-

derheid zijn het, het Iodium en de Phosphorus, waarop gij dat onderscheid grondvest; de wijze nu, waarop die twee bestanddeelen gevonden worden, zijn voor *onechte* levertraan, waarbij eene Iodium-verbinding en eene phosphorus-verbinding gevoegd zijn, en voor *echte* levertraan volkomen dezelfde. Ik zeg U, gij weet geen onderscheid, en wilt gij het niet erkennen, dan zal ik er de proef van nemen en U *nagemaakte* en *echte* levertraan toezenden, en gij zult *niet* ontdekken, wat *echte*, wat *valsche* is.

Er moet aan Uwen alleenhandel, en wel aan Uwen alleenhandel op die gronden gedreven, een einde komen. Ik zal er een einde aan maken, indien gij het zelf niet doet; ik acht mij verpligt dit te doen, in het belang der humaniteit. Ik weet, dat ik daarbij Uwe vriendschap op het spel zet, en dat doet mij innig leed, want ik heb altijd veel van U gehouden. Maar ik *moet* dit offer brengen. Ik heb U dringend en bij herhaling verzocht, dien schadelijken weg te verlaten; ik heb U gezegd, dat een *scheikundig* verschil niet kan worden aangewezen, en *gij hebt het mij toegestemd.* Ik treed op voor de humaniteit, en mag mij dus thans niet over de gevolgen mijwaarts bekreunen.

De slotsom is deze: *nogmaals verzoek ik U, staak Uwen handel in levertraan, en deel in het openbaar mede, dat gij op onware grondslagen Uw monopolie hebt opgetrokken, daar het opsporen van een scheikundig verschil tusschen echte en nagemaakte levertraan een leugen is.*

Wanneer ik deze Uwe verklaring binnen acht dagen niet in het *Handelsblad* lees, zend ik dezen brief, waarvan ik copie heb, derwaarts, en zal daarna uitvoerig uiteen zetten, van hoeveel belang het is, dat zulke Praktijken als de Uwe, in de zaak der levertraan, met kracht worden tegen gegaan.

Gij weet, dat ik een goed doel *nooit* en voor *niets* in de wereld opgeef; bedenk dus wel, wat gij doet. Houd het mij ten goede, dat ik u niet spreek, of brieven van u niet beantwoord, vóór ik uwe verklaring in het *Handelsblad* zal gelezen hebben. Dan beveel ik mij weder in uwe vriendschap, die ik altijd op prijs gesteld heb, en die gij mij, zoo ik hoop, toch niet zult onthouden, al bevorder ik thans uw *materieel* belang niet. Uw pligt en de mijne zijn één: ons eigenbelang ten offer te brengen aan dat van het algemeen. Zóó heb ik het u geleerd, en zóó leer ik het nog.

Uw gewezen leermeester,

G. J. Mulder.

Ik dring er vooral op aan, den inhoud van dit caracteristieke stuk, dat de man beter dan iets anders zal doen kennen, en dat ik daarom in zijn geheel heb medegedeeld, te vergelijken met al het reeds door mij verhaalde, en ik twijfel niet, of de zaakverdraaijing, de grove onwaarheden en de onware aantijgingen, waarvan de man zich vooral eene voortreffelijke uitwerking schijnt te hebben voorgesteld, zullen onmiddellijk aan een ieder in het oog vallen. En dat ook van dien kant van de wetenschappelijke zijde is gezondigd, zal verder voldoende blijken.

Ziehier het antwoord, dat Prof. Mulder, weinige dagen daarna, van zijnen waarden vriend ontving.

Antwoord van Dr. de Jongh aan Prof. Mulder.

's Hage, 20 *Januarij* 1848.

Wel Edel Hoog Geleerde Heer!

Naauwelijks weet ik woorden te vinden om de mengeling

van gevoelens en aandoeningen te beschrijven, onder welke ik uwen brief van 13 dezer gelezen en overwogen heb, en onverklaarbaar zou mij uwe handelwijze zijn, indien ik mij niet herinnerde gebeurtenissen van vroegeren tijd, hoe ik uwe inzigten en bedoelingen met mij, naar gemoedelijke overtuiging en met ter zijde stelling mijner tijdelijke belangen, heb verijdeld, en hoe ik, in stede dat gij mijne overtuiging zoudt hebben geëerbiedigd, daardoor uw wrevel en ongenoegen dermate heb opgewekt, dat gij aan uwe stellige, plegtige en herhaalde belofte, mij bij de intreding mijner loopbaan van dienst en nuttig te zullen zijn, geen gevolg hoegenaamd gegeven hebt [1]).

1) Prof. Mulder had mij in 1843, uit eigene beweging, beloofd mij vóór mijne afreize naar 's Hage, werwaarts ik mij ter vestiging begeven zoude, aanbevelingsbrieven te zullen medegeven aan verscheidene hoog geplaatste personen, die hij mij noemde. Niets, zeide hij mij, kon mij, bij de intreding mijner loopbaan, nuttiger zijn dan dit. Weinige dagen vóór dat ik Utrecht verlaten zoude, herinnerde ik Prof. Mulder aan deze zijne belofte. Zijn antwoord was, dat hij mij de bedoelde brieven, daags vóór mijn vertrek, in handen zoude stellen. Op den bepaalden tijd waren echter de brieven niet gereed, en ik verliet Prof. Mulder met de stellige belofte zijnerzijds, dat zoo ik ze vóór mijn afreize niet ten mijnent zoude vinden, ik er op rekenen kon die binnen weinige dagen te 's Hage te zullen ontvangen. Deze belofte, van welker vervulling Prof. Mulder mij het grootste nut bij de intreding mijner loopbaan had verzekerd, is door dien braven man nooit nagekomen. Dat dit niet aan eene toevallige vergetenheid moet worden toegeschreven blijkt daaruit, dat Pr. Mulder, omstreeks 3 maanden later, nogmaals aan zijne belofte werd herinnerd door mijnen vader, die zich toenmaals juist te Utrecht bevond. Bij deze gelegenheid schreef die opregte vriend zijne schijnbare nalatigheid, zoo hij het noemde, aan tijdgebrek toe. Plegtig herhaalde hij nu ten vierde male dezelfde belofte. Stellig kon ik er nu op rekenen, dat mij de bewuste brieven binnen 8 dagen zouden geworden. Deze brieven heb ik nimmer ontvangen. Maar het is waar, en dit moet ik vooral niet vergeten, dat ze mij door Prof. Mulder zijn beloofd, op een oogenblik dat hij nog niet alle hoop scheen te hebben opgegeven, het doel te bereiken, hetwelk hij zich met mij had voorgesteld, iets waarop ik reeds meermalen in den loop van dit verhaal heb gezinspeeld, en waarvan ik zelfs in dezen brief spreek. Van zulke trekken kan ik meerdere vermelden, doch wil ik mij thans slechts hierbij bepalen. Hieruit leert men dien man voldoende kennen, en zoo men *alles* wist, dan zoude het verband, hetwelk *schijnbaar* tusschen deze louter personele dingen en de hier behandeld wordende zaak niet bestaat, middagklaar blijken.

Meer voor u dan voor mij gevoel ik leedwezen, bij de overdenking, dat de indruk daarvan bij u nog niet is uitgewischt, bij de overdenking tevens, dat een in vele opzigten groot man, zoo klein, zoo bekrompen handelen kan, van, op hetzelfde oogenblik, dat hij mij zijn «waarde vriend» noemt, mij, door morelen dwang, ware het mogelijk, te willen noodzaken tot eene laaghartigheid, welke hij zelf, indien ik hiertoe in staat ware, verfoeijen moest, en die niet schijnt te begrijpen, dat ik veeleer alles zou ten offer brengen, dan die immer te begaan.

Hoe het zij, de achting welke ik U vroeger toedroeg, de erkentelijkheid voor uwe lessen, welke, wat gij ook tegen mij moogt ondernemen, nimmer op zal houden te bestaan, het hooge standpunt, waarop uwe geleerdheid U plaatste, tegenover het nederige waarop ik mij bevind, dit alles te zamen maakt het mij tot pligt, met de meest mogelijke bedaardheid uwen onbegrijpelijken brief te beantwoorden.

Vroeger dan heden was ik hiertoe niet in staat: meerdere dagen waren noodig, mij in dien staat van kalmte te brengen, welke hiertoe werd vereischt.

Ik zal dan nu slechts kort zijn, en aan den voorvechter der humaniteit tegen mijne scheikundig onderzochte levertraan antwoorden, dat ik de uitvoering zijner bedreiging, om bovenbedoelden brief in het *Handelsblad* te doen plaatsen, zoo ik zijn ***bespottelijk*** bevel niet binnen acht dagen zal hebben ten uitvoer gebragt, met de meeste gerustheid zal afwachten, doch dat ik daarna, en wel kort na de onmiddellijke plaatsing van dit antwoord in hetzelfde blad, in eene uitgewerkte brochure zal bewijzen, hoe de inhoud van bovenbedoelden brief een mengsel is van logen en van laster, door aan te toonen,

1°. Dat ik nimmer aan de Regering de bescherming heb

gevraagd voor eenen *alleenhandel* in levertraan, ja wat meer is, dat ik der Regering zelfs heb aangeboden, na haar de noodzakelijkheid eener verandering in de zaak der levertraan in het algemeen belang te hebben aangetoond, de zaak, zoo ik ze thans ten uitvoer heb gebragt, geheel op zich te nemen, en dat wel, zonder hiervoor de minste schadeloosstelling voor mij te eischen. Hieruit en uit mijne laatste briefwisseling met den Nederlandschen consul-generaal te Bergen, waarvan juist op dit oogenblik de originele stukken en copiën bij de regering berustende zijn, zal voldoende blijken, dat de primitive drijfveer van mijn streven nimmer was bevordering van *materiëel* eigenbelang.

2°. Dat ik U nimmer noch door gesprekken, noch door brieven heb zoeken te bewegen, een voor mijne zaak gunstig rapport uit te brengen. Hier zal de waarheid het duidelijkst blijken, en de beweegredenen Uwer handelwijze zullen in het helderst daglicht worden gesteld, daar ik u tarten zal alle mijne brieven te produceren.

3°. Dat zelfs de schijn van *monopolie* niet bestaat, hetgeen ik mij naar Uw zeggen toch zou hebben verschaft, en ik zal dan middagklaar aantoonen, hoe onmogelijk het zij, dat in gezonde hersenen het denkbeeld kan opkomen van *monopolie*, hier, waar ieder dag elk en een iegelijk hetzelfde doen kan wat door mij wordt gedaan, zonder dat er voor mij eenig middel zoude bestaan dit te beletten.

4°. Dat ik de door mij ondernomen zaak nimmer gegrond heb *op de onderscheiding van echte en nagemaakte levertraan langs den scheikundigen weg*, maar hoofdzakelijk *op de zekerheid om, door eene reeks van voorzorgs maatregelen, de meest zindelijk bereide en meest geneeskrachtige soort van levertraan uit goede en zekere bronnen aan de geneeskunde te kunnen verschaffen.* Hierbij zal ik niettemin de noodzakelijkheid van het door mij gedaan

wordend scheikundig onderzoek aantoonen. Had ik het voor voldoende geacht, de in den handel voorkomende levertraan aan een scheikundig onderzoek te onderwerpen, om de deugdelijke van de niet deugdelijke te onderkennen, ik had mij de groote kosten en opofferingen niet behoeven te getroosten, welke mijne reis naar *Noorwegen* noodzakelijk maakte.

5°. Dat, hoezeer het na het hierboven uiteengezette, *volstrekt*, *bij de door mij ingevoerde wijziging*, *niet te pas komt*, *echte van onechte levertraan*, *bij welke laatste iodium- en phosphorverbindingen* zijn gevoegd, van elkander te onderkennen; deze onderscheiding langs den scheikundigen weg niet buiten het bereik der mogelijkheid is gelegen. In uwe woorden derhalve: «*Ik kan het niet en gij ook niet*» ligt eene dubbele onwaarheid opgesloten, want dat ik het kan, zal ik U dan toonen, en vergun mij te gelooven dat de geleerde Mulder stellig wel in staat zal zijn, als *scheikundige* te doen dat, waartoe ik mij in staat gevoel.

6°. Dat uw optreden tegen het beginsel van *monopolie* op geneesmiddelen, hetgeen hier, zoo reeds gezegd is, als uit de lucht gegrepen is, slechts een masker is, waarachter gij de wezenlijke drijfveer uwer bedoelingen jegens mij tracht te verbergen. En dit zal ik eenvoudig daardoor bewijzen, dat de voorvechter der Humaniteit tegen mijn *schijn-monopolie* ongestoord jaren lang hier te lande heeft laten bestaan de wezenlijke *monopoliën* op de Rob antisyphilitique van Lafecteur, op de chocolat purgatif van Desbrière en mogelijk op meer andere geneesmiddelen, maar, wat hier het meest in het oog valt, op de levertraan van de Heeren Orobio de Castro. (1)

(1) Nog meer wordt dit gevoelen gestaafd door de volgende bijzonderheid. Toen wij eens te zamen, Prof. Mulder en ik, in 1842 een flacon der van

En ten laatste zal ik aantoonen de onreine bron, waaruit al die wrevel voortvloeit, en waardoor ten duidelijkste blijken zal, dat gij in deze zaak niet tegen een beginsel, maar tegen een persoon optreedt.

Daar ik nu al het hier gezegde door krachtige en onwederlegbare bewijsstukken kan staven, en ik hierbij de mij schriftelijk medegedeelde gevoelens voegen kan van geleerden, die ik U gerustelijk zal mogen tegenoverstellen, gevoelens welke omtrent deze zaak hemelsbreed van de Uwe verschillen, zoo begrijpt gij dat ik niet alleen met gerustheid de uitvoering Uwer bedreiging afwacht, maar dat mij zelfs niets aangenamer zijn zal, dan die wezenlijk ten uitvoer te zien gebragt. Want èn door de openbaarmaking van Uwen brief, èn door de mededeelingen, welke hierop van mijnen kant zullen volgen, heb ik de zekerheid, dat de Regering eindelijk zal inzien, dat de beoordeeling dezer zaak aan een persoon was toevertrouwd, die haar, om personele redenen, niet met die onpartijdigheid heeft gedaan, waarmede dergelijke beoordeelingen dienen plaats te hebben. Mogelijk dat de Regering dan ook wel hierdoor, daarop opmerkzaam gemaakt, bij later voorkomende gelegenheden expresselijk gelasten zal, dat, bij ingekomen reclames op uitgebragte rapporten, dezelfde zaak, zoo zij hierop aan een tweede onderzoek moet worden onderworpen, niet weder in handen van dezelfde Commissie worde gesteld.

Bij deze gelegenheid verklaar ik, alvorens deze te ein-

---

hare traanlucht bevrijdde levertraan van de heeren OROBIO DE CASTRO aan een oppervlakkig onderzoek onderwierpen, was prof. MULDER de eerste, die het gevoelen uitte, dat het ontnemen der riekende beginselen aan de levertraan onmisbaar hare geneeskracht merkelijk moest verzwakken. 6 jaren zijn sedert verloopen, en toch heeft hij die traan gedurende al dien tijd ongemoeid en ongestoord laten bestaan, zonder immer een woord hiertegen te zeggen.

digen, dat ik mij overtuigd houde, dat Uwe beide medegecommitteerden te goeder trouw hebben gehandeld, met hunne handteekening bij de Uwe te voegen. Gij waart hoofdrapporteur, en dit zegt voor mij alles.

Uw gewezen leerling,

Dr. de Jongh.

Meerdere der in dezen brief aangehaalde punten zijn, in den loop van dit verhaal, reeds afgehandeld; op andere kom ik weldra terug, maar hier is de plaats om een woord te spreken «over die lange annonces, attesten, en wie «weet niet wat meer, waardoor ik mij van den handel «in Levertraan ga verzekeren» alsmede «over zekere *ge-«sprekken* en *brieven*, waardoor ik zou hebben getracht «den humanen professor te bewegen, een voor mijne zaak «gunstig rapport uit te brengen.»

Bij het in werking brengen der zaak, heb ik het verslag mijner reis, naar Noorwegen, met een uittreksel van mijn vroeger werk, in eene afzonderlijke brochure bekend gemaakt. Ik heb voorts, van dien tijd af, maandelijks één enkel maal in het *Handelsblad* en in de *Tijd*, kortweg doen annonceren, bij wien de scheikundig onderzochte Dorche-Levertraan verkrijgbaar is. Voor het overige heb ik mij van alle verdere publiciteit onthouden. In het afgeloopen najaar, had mij Z. M. de Koning der Belgen, als blijk van Hoogstdeszelfs tevredenheid over mijne bemoeijingen in de zaak der Levertraan, door H. D. Minister bij het Nederlandsche Hof, de GROOTE GOUDEN RIJKS-MEDAILLE doen ter hand stellen. Ik heb onmiddellijk alles aangewend om, zoo mogelijk, voor te komen dat deze onderscheiding

door de dagbladen werd vermeld, waarin ik dan ook volkomen ben geslaagd. Evenmin heb ik eenige publiciteit hoegenaamd gegeven aan de brieven, welke ik aangaande de onderwerpelijke zaak van buitenlandsche geleerden heb ontvangen, en waarvan ik nu enkele, als tegenstukken van Prof. Mulder's laatsten brief, op het einde van dit verhaal zal laten volgen, om te doen zien hoe uitstekende mannen dezelfde zaak beoordeelen. In één woord, ik heb, hoezeer de zaak nu reeds omstreeks een jaar bestaat, gedurende al dien tijd alles vermeden wat den schijn zoude hebben kunnen geven, dat ik de meerdere aanwending van het middel zoude hebben willen bevorderen door eene opvijzeling daarvan in tijdschriften of couranten.

En wat nu betreft zekere gesprekken en brieven, waardoor ik getracht zou hebben prof. Mulder te bewegen, een voor mijne zaak gunstig rapport uit te brengen, zoo geloof ik deze onware aantijging niet krachtiger te kunnen logenstraffen, dan door prof. Mulder bij deze uit te noodigen, tot de openbaarmaking van al mijne brieven, en het zal blijken, zoo hij hiertoe den moed bezit, waaraan ik twijfel, dat ik in de mededeeling van hun aller inhoud, welke reeds in den loop van dit verhaal door mij heeft plaats gehad, niet een jota van de waarheid afgeweken ben.

Wat nu van de moraliteit van een man, hoe hoog hij ook geplaatst moge zijn, te denken zij, die er niets uitmaakt, tot het doordrijven van zijnen kwaden wil, tot zulke aantijgingen zijne toevlugt te nemen, laat ik aan de beoordeeling van ieder weldenkenden over.

Te vergeefs wachtte ik nu de uitvoering van Professor Mulder's bedreiging af. Hij hield geen woord. Dit zwak van dien humanen man was mij reeds lang uit vroegere ondervinding bekend, doch in het onderhavige geval kon ik mij dit eenigzins verklaren. Immers wist Prof. Mulder zeer

goed, dat hij zijne bedreiging had gegrond op onverklaarbare onwaarheden en op moedwillige verdraaijing van zaken. Daarbij wist hij tevens, dat zijn geheel mengsel van laster en van logen (1), zoo ik dit in mijn laatst antwoord had genoemd, bij het houden van zijn woord, onmisbaar zoude worden aangetoond. Deze en stellig geene andere consideratie heeft Prof. MULDER, dagen, weken en maanden terug gehouden, zijne bedreiging te volbrengen. Maar wanneer het eene flaauwheid is, zich ooit tot zulke bedreigingen te verlagen, dan stellig is het nog flaauwer ze niet stiptelijk na te komen, zoo hem, die zich eens hiertoe heeft verlaagd, die zielsgrootheid ontbreekt, die er toe noodig is om ridderlijk zijn onregt te erkennen.

Dit scheen Prof. MULDER eindelijk na 3 maanden te hebben begrepen, toen hij het stuk, hetwelk mij tot het onderhavig antwoord dwingt, in zijne scheikundige onderzoekingen liet verschijnen. Maar ook hierin heeft hij wederom niet minder dubbelzinnig gehandeld, dan in den loop van deze geheele zaak, daar hij verzuimd heeft, mij, gelijk dit in zulke gevallen gebruikelijk is, een exemplaar van gezegd stuk bij de verschijning toe te zenden. Dat het stuk verscheen, juist op een oogenblik dat ik mij buitenlands bevond, ben ik geneigd aan het toeval toe te schrijven. Dit is dan ook de reden, dat, hoezeer nu reeds 2 maanden van mijne reis teruggekeerd, het bedoelde stuk mij eerst zeer onlangs en hoogst toevallig is ter hand gekomen. Het doel van zulk eene handelwijze is ligt te gissen. Het kwaad, dat men zich voorstelt te doen, door een schijnbaar stilzwijgen van hem dien men aanvalt, te verspreiden en vruchten te doen dragen.

---

(1) In deze uitdrukking heb ik mijnen gewezen leermeester gevolgd. Zie prof. MULDER's laatste brief bladz. 31.

Dat het meergezegde stuk mij eindelijk eens in handen komen moest, zal Prof. Mulder wel hebben begrepen, en dat ik ook niet achterlijk blijven zou, het te beantwoorden, zal hij mogelijk ook wel hebben verwacht, doch het kwaad zou dan reeds grootendeels zijn gedaan. En wat nu de vrees voor mijne wederleggingen betreft, voor het aantoonen mijnerzijds dat hij zijnen naam als scheikundige heeft misbruikt, om door tastbare onwaarheden en verdraaijingen, eene goede zaak te discrediteren, was het niet eene dwaasheid zich hierover reeds zoo lang te hebben bekommerd? want was *hij* Mulder hier niet boven verheven, was *zijn* oordeel in scheikundige zaken niet alles afdoende, en zouden de geneeskundigen *hem* Mulder niet eer gelooven dan mij? Wat wit was, kon hij dus gerustelijk zwart noemen, want mijne proeven, welke het tegendeel zouden moeten bewijzen, zouden toch niet door de geneeskundigen worden herhaald.

Zoo moet de man gedacht hebben, toen hij mijn zijn' laatsten brief schreef, even zoo moet hij gedacht hebben, toen hij het bewuste stuk ter neder stelde: anders is het mij niet te verklaren. Hierbij echter schijnt hij vergeten te hebben, dat niet geleerdheid alleen, hoe groot die ook zijn moge, maar geleerdheid, gepaard met beproefde probiteit, aanspraak maken kan op het blind geloof der wetenschappelijke wereld.

Wat nu het bewuste stuk zelve betreft, zoo is dit niets anders dan een mengsel van de extracten der twee meergezegde rapporten en van Prof. Mulder's laatsten brief, plus eene nieuwe paradoxe these, eene niet onaardige contradictie van vroegere gevoelens, en eene ruime dosis gal; over het geheel eene tamelijk walgelijke combinatie, waarvan, hoezeer ten onregte, nogtans gelukkig voor mij, de Regering een groot deel krijgt.

Daar ik in den loop van dit verhaal de gevoelens, in beide meergezegde rapporten geuit, alsmede het grootste gedeelte van den inhoud van Prof. MULDER's laatsten brief, reeds aan eene volledige critiek heb onderworpen, zoo blijven mij van het bovenbedoelde stuk slechts enkele punten ter beschouwing over.

«De geneeskundige kennis,» zegt Prof. MULDER in dit stuk, «die men van de levertraan heeft, is beperkt; men weet «niet, of niet in deze ziekte het vet, in andere de vlugtige «vetzuren, in andere de iodium- en phosphorverbindingen «enz., als de geneeskrachtige optreden; de scheikunde kan «er daarom niet voor instaan, dat eene levertraansoort juist «dat bevat, wat men in een gegeven ziektegeval noodig heeft.»

Had Prof. MULDER zijne vroegere theses (welke wij allen uit het onderhavige verhaal kennen) bij nadere overweging niet hoogst zwak en onvoldoende bevonden, tot bestrijding van het nut van het scheikundig onderzoek der levertraan, hij had stellig zijne toevlugt niet genomen tot eene nieuwe, aan welke bepaald, zoo hij nogmaals de pen tot hetzelfde doel mogt opvatten, het lot harer zusters zal ten deel vallen.

De waarde, of beter de onwaarde dezer nieuwe stelling blijkt zonneklaar uit de volgende zeer korte beschouwing der zaak.

De scheikunde kent al de beginselen, waaruit de levertraan is zamengesteld, of met andere woorden, de scheikunde weet *a priori* aan te geven al die beginselen, waaruit echte levertraan moet zamengesteld zijn. Nu doet het niets tot de onderhavige kwestie, welke van deze beginselen in deze, welke in gene ziekte als de geneeskrachtige optreden. Aangenomen dat de geneeskunde daar weinig, aangenomen zelfs dat zij daar niets van weet. Voor de on-

derhavige kwestie behoeft de geneeskunde daar niets van te weten, want vindt de scheikunde, bij het onderzoek eener traansoort, al die beginselen, waaruit zij weet dat echte levertraan moet zijn zamengesteld, dan kan zij er wel degelijk voor instaan, dat eene gegeven levertraansoort stellig alles bevat wat ieder verschillend ziektegeval, waartegen de ondervinding het nut der levertraan heeft aangetoond, voor zich behoeft van de verschillende bestanddeelen, waaruit het middel bestaat.

Deze redenering is zoo duidelijk en eenvoudig, dat men noch genees-, noch scheikundige behoeft te zijn, om de waarheid in te zien, welke zij bevat.

Prof. Mulder zal hierop mogelijk aanmerken, dat een zoodanig scheikundig onderzoek, als waarvan ik hierboven spreek, door mij niet wordt gedaan, daar ik mij alleen bepaal, mij van het aanwezen van iodium, of hoogstens van iodium en phosphor, te verzekeren. Hierin wil ik hem voorkomen, en, na de aanmerking zelf te hebben gemaakt, antwoorden (iets wat ik reeds ontelbare malen heb herhaald), dat de bron, waaruit mij de levertraan wordt toegezonden, en welke uit het verslag mijner reis aan een ieder is bekend, voor de echtheid van het middel de meest voldoende waarborgen oplevert, en dat alleen het, als voorzorgsmaatregel, onmisbaar onderzoek naar iodium geschiedt om mogelijke vergissingen te ontdekken.

Deze aanmerking verandert echter niets aan de onwaarde van Prof. Mulder's bovenbedoelde stelling.

«Maar ten anderen,» zegt Prof. Mulder verder, «kan «levertraan, die niet de beste is, gemengd worden met «zulke beginselen, dat zij den schijn van de *beste soorten* «kan opleveren.»

Zoo deze stelling juist is, dat is zoo het waar is, dat levertraan, welke niet de beste is, door de bijmenging van zekere beginselen, den schijn der beste soorten kan opleveren, dan *moet* het waar zijn, dat zich de beste soorten, door zekere dingen welke men kent, van de minder goede soorten onderscheiden, dus met andere woorden, dat de beste, de deugdelijke soorten van de minder goede soorten te erkennen zijn. Deze erkenning van de al dan niet deugdelijkheid der levertraan, welke zich, volgens prof. MULDER's eigene woorden, grondt op het al dan niet voorkomen van zekere beginselen, of op het voorkomen van zekere beginselen in eene grootere of geringere quantiteit, in eene gegevene traansoort, is nu niet anders dan langs den scheikundigen weg mogelijk. Dit nu is weer geheel in tegenspraak met dat wat prof. MULDER hiervan op eene andere plaats heeft gezegd; want in het 2e rapport heeft prof. MULDER wel duidelijk gezegd, «dat de deugdelijkheid eener traansoort niet «kan worden bepaald, naar gelang van de aan- of afwe«zigheid van zekere beginselen.»

Verder zegt prof. MULDER, dat geen scheikundige in staat zoude zijn te ontdekken, of die beginselen, door welker bijmenging men aan eene traansoort den schijn van goede, dus van deugdelijke levertraan verschaffen kan, al dan niet, bij eene te onderzoeken traansoort zijn gevoegd.

Dat prof. MULDER met deze bijmengselen, welke hij hier niet noemt, niet anders bedoelt dan het *iodium* en de *phosphor*, blijkt duidelijk uit zijnen laatsten brief, waar hij zegt: «de wijze nu, waarop die twee bestanddeelen gevonden wor«den, zijn voor *onechte* levertraan, waarbij eene Iodium«verbinding en eene Phosphorus-verbinding gevoegd zijn, «en voor *echte* levertraan volkomen dezelfde.»

Hier zal ik mij slechts bepalen het antwoord te herhalen, hetwelk ik Prof. MULDER op deze zijne stelling reeds vroeger heb gegeven, terwijl ik zoo aanstonds zal aantoonen dat ook deze stelling niet zoo algemeen geldend is, als Prof. MULDER haar in zijnen laatsten brief heeft willen doen voorkomen. Dit antwoord, voorkomende in mijnen laatsten brief aan prof. MULDER, luidt als volgt:

«Hoezeer het, na het hierboven uiteengezette, volstrekt «bij de door mij ingevoerde wijziging niet te pas komt, «*echte* van *onechte* levertraan, bij welke laatste Iodium- «en phosphorverbindingen zijn gevoegd, van elkander te «onderkennen, is deze onderkenning, langs den scheikun- «digen weg, niet buiten het bereik der mogelijkheid ge- «legen.»

Zóó hangt nu dit geheele stuk, wat het wetenschappelijke gedeelte betreft, van onjuiste stellingen en tegenspraak aan elkander; maar zóó gaat het altijd, wanneer men eene kwade zaak met slechte middelen wil verdedigen.

Dit voor het wetenschappelijke.

Wat nu betreft prof. MULDER's aanvallen tegen de Regering (voorkomende in hetzelfde stuk), over het vereerend blijk van goedkeuring, dat Zij mij gegeven heeft, voor het verkrijgbaar stellen hier te lande van goede en deugdzame levertraan uit Noorwegen, zoo geloof ik het van mijnen pligt, ook hierover een enkel woord te zeggen, eensdeels daar ik indirect de oorzaak ben van de ongenade, waarin de Regering bij dien geleerden gevallen is, anderdeels, daar ik er niet aan twijfel, of de Regering zal het zich wel niet der moeite waardig achten, prof. MULDER's zotte, en voor dit geval hoogst ongegronde, aanmerkingen zelve te beantwoorden.

«De Regering,» zegt prof. MULDER, «zoude beter doen «voor het heil der ingezetenen te waken, door de inge- «voerde geneesmiddelen te doen controleren, dan aan een' «handelaar eene medaille toe te kennen,» en verder zegt hij: «Dit alles behoort vreemd te zijn aan eenen Staat, waarin «men zorgt voor de gezondheid en het leven zijner leden.»

Dit nu zegt de man, die in zijn laatst rapport adviseerde: *«dat het beneden de waardigheid der Regering was, «eenen handel in levertraan op te rigten,»* nadat ik hem had uitgenoodigd, de Regering aan te raden, het in werking brengen der voor het leven en de gezondheid harer onderdanen door hem zelve noodig geoordeelde wijziging in de zaak der levertraan geheel op zich te nemen, en daartoe die middelen aan te wenden, welke haar hiertoe het geschiktste mogten voorkomen.

Vroeger beloofde ik, op dit advies nog eens terug te zullen komen. Hier is het de plaats, daar het disparate der gevoelens, welke in dit advies en in de latere en hierboven vermelde aanvallen tegen de Regering liggen opgesloten, nergens beter dan hier kan uitkomen.

Hij, die de Regering thans als het ware verwijt, niet genoeg voor het heil der ingezetenen te waken, hij die de Regering als het ware beticht van zorgeloosheid, dáár, waar 't het leven en de gezondheid harer onderdanen geldt, is dezelfde die, korten tijd te voren, aan diezelfde Regering adviseerde, dat het tegen hare waardigheid zoude zijn een' handel in Levertraan op te rigten; *alsof iets beneden de waardigheid eener Regering geacht worden kan te zijn, waarmede zij de gezondheid en het leven der ingezetenen zoude kunnen bevorderlijk wezen.*

Zoo is de man, in alles wat hij over deze zaak geschreven heeft, bij voortduring met zich zelven in tegenspraak.

Hier zou de Regering beter doen, de levertraan zelve te

laten controleren; *daar* is weder een controle, om de deugdelijkheid van dit middel te bepalen, onmogelijk. *Hier* zou de regering beter doen, voor het heil, de gezondheid en het leven der ingezetenen te waken; *elders* is het beneden de waardigheid der Regering, eene wijziging eener zaak zelve in werking te brengen, welke de gezondheid en het leven der ingezetenen kan bevorderlijk zijn.

Is dit nu geen voorbedachtelijke onwil, dan is het stellig anders niet, dan het uitvloeisel eener kranke verbeelding. In het laatste geval verdient de man medelijden, in het eerste verachting.

Mijne taak is nu genoegzaam volbragt. Er blijft mij nog slechts over te bewijzen, dat prof. MULDER's stelling: « *dat* « *de wijze, waarop het iodium en de phosphor, bij eene* « *te onderzoeke traansoort, gevonden worden, voor* ONECHTE « *levertraan, waarbij eene iodium verbinding en eene* « *Phosphor verbinding gevoegd zijn, en voor* ECHTE *le-* « *vertraan, volkomen dezelfde is,* » niet zoo algemeen geldende is, als hij dit in zijnen laatsten brief heeft doen voorkomen.

Hoezeer eene onderscheiding van *echte* en *nagemaakte* levertraan, bij welke laatste eene iodium- en phosphorverbinding gevoegd zijn, bij de door mij ondernomen wijziging in de zaak der levertraan, zoo als ik dit reeds bij herhaling heb gezegd, *volstrekt* niet te pas komt (iets hetgeen aan prof. MULDER zoo goed bekend was, als aan mij zelven), acht ik het niettemin noodig, de onjuistheid zijner bovengezegde stelling, ten opzigte harer algemeene toepasselijkheid, aan te toonen, ten einde hierdoor te doen zien, dat Prof. MULDER, die van deze moedwillige verdraaijing der zaak, van eene scheikundige zijde beschouwd, stellig eene uitmuntende

uitwerking heeft verwacht, voor niets teruggedeinsd is, om het laakbare doel te bereiken, hetwelk hij zich voorgesteld heeft, mij, namelijk, te schaden.

Daar, volgens Prof. MULDER's stelling, het *iodium* en de *phosphorus*, in eene traansoort, waarbij eene *iodium-* en eene *phosphorus*-verbinding zijn gevoegd, op geene andere wijze kunnen worden gevonden, dan op die, waarop deze beginselen in echte levertraan worden ontdekt; reden waarom hij zelf eene onderscheiding van echte en zóódanig nagemaakte Levertraan, langs den scheikundigen weg, voor onmogelijk verklaart, zal het tegenbewijs van de algemeene toepasselijkheid van bovenbedoelde stelling voldoende zijn geleverd, door te bewijzen, dat juist het tegendeel geldt, niet voor eene enkele, maar voor een tamelijk groot aantal van zulke verbindingen, als prof. MULDER bedoelt, en wel vooral van dezulke, welke stellig het eerst tot zóódanige vervalschingen zouden worden gebezigd.

Ik heb nu geloofd, bij het onderzoek, hetwelk ik mij voorgesteld heb dienaangaande te doen, mij bij de eene of andere soort van bovengezegde verbindingen te kunnen bepalen; daar, zoowel het vinden van de *phosphorus* alleen, als van het *iodium* alleen, uit zulke verbindingen, zoo zij met eene traansoort zijn vermengd, op eene andere wijze, dan die, waarop deze beginselen in echte levertraan gevonden worden, voldoende is, om de algemeene toepasselijkheid van meergezegde stelling te doen vallen.

Ik heb mij daarom bepaald tot de iodium-verbindingen, en zal aantoonen, dat het *Iodium*, uit eene traansoort, aan welke men, door vermenging met meergenoemde beginselen, den schijn van *echte* Levertraan heeft willen geven, in zeer vele gevallen, op eene geheel andere wijze kan worden ge-

vonden, dan op de eenig mogelijke wijze, waarop dit *beginsel* in *echte* Levertraan wordt ontdekt.

Duidelijkheidshalve acht ik het noodig, alvorens over te gaan tot het aangeven der verschillende wijzen, waarop het *Iodium* kan worden gevonden, hetwelk eene traansoort door de vermenging met zekere Iodium-verbindingen is toegevoegd, hier nogmaals in korte woorden aan te geven, zoowel de *eenig mogelijke wijze*, waarop dit beginsel in *echte* levertraan kan worden ontdekt, als eenige van die, welke langen tijd, tot bereiking van hetzelfde doel, vruchteloos zijn aangewend.

Noch bij de behandeling van echte levertraan met water of alcohol wordt een spoor van *Iodium* gevonden.

Evenmin wordt het aanwezen van *Iodium* in levertraan ontdekt door hare verkoling en de behandeling der kool met alcohol.

Hetzelfde geldt, wanneer, na verkoling der levertraan, de kool met caustieke potasch wordt behandeld.

En eindelijk erlangt men, ten opzigte der ontdekking van het *Iodium* in levertraan, geen gunstiger resultaat, wanneer men levertraan door de behandeling met een alcali verzeept, en na geschiede zeepvorming, de alcalische vloeistof, na verwijdering der zeep, op *Iodium* onderzoekt.

Al deze methoden werden vroeger door voorname scheikundigen aangewend, tot ontdekking van het aanwezen van *Iodium* in levertraan, zoo lang men nog algemeen geloofde, dat, zoo het *Iodium* in levertraan aanwezig ware, dit zich daarin niet anders bevinden kon, dan, *of* in den vrijen staat, *of* in verbinding met een metaal.

Daar van daan de lang bestaan hebbende strijd omtrent het al dan niet aanwezen van *Iodium* in levertraan. Daar

van daan de stellige ontkenning van het aanwezen van *Iodium* in levertraan, door een onzer geschiktste vaderlandsche scheikundigen nog in 1837 volgehouden.

Wordt echter Levertraan met een alcalie gekookt, de gevormde zeep verkoold, de kool met alcohol uitgetrokken, daarna de alcohol verdampt, en het terugblijvende in een weinig gedistelleerd water opgenomen, zoo mist het nimmer, wanneer men *echte levertraan* aan deze behandeling onderwerpt, of het *Iodium* wordt in de laatstgenoemde vloeistof, nadat deze door bijvoeging van acid. nitricum is zuur gemaakt, door zijn gewoon reagens, het amijlum namenlijk, ten duidelijkste aangetoond.

Verzepen van levertraan met een alcalie, en verkolen der gevormde zeep, is derhalve tot nu toe de eenig mogelijke wijze, waarop het Iodium uit echte Levertraan kan worden aangewezen.

Dit geldt, zoowel voor de lichtere als voor de donkere soorten, zoo als dit het eerst door mijn in 1842 gedaan onderzoek is uitgemaakt.

Laten wij nu zien, of het *Iodium* uit Iodium-verbindingen welke eene traansoort zijn bijgemengd, op geene andere wijze dan op de aangegevene kan worden gevonden.

De hier volgende proeven zullen het tegendeel bewijzen.

Hij, in wiens gedachte het zoude kunnen opkomen, door bijmenging eener iodium-verbinding, eene niet iodium-houdende traansoort den schijn van echte levertraan te willen geven, zal, zoo hij hierbij met eenig overleg zoude willen te werk gaan, meer dan waarschijnlijk bij voorkeur hiertoe aanwenden, òf verbindingen van het iodium met

beginselen, welke in de natuurlijke zamenstelling der levertraan treden, òf nog eer iodium-verbindingen, welke, door hunne aanwendbaarheid in de geneeskunde, hem zooveel mogelijk tegen eene schadelijke werking zouden kunnen waarborgen, zoo zij in zeer geringe hoeveelheid tot dit doel werden gebezigd.

Het is daarom, dat ik bij voorkeur de volgende iodium-verbindingen aan dit onderzoek heb onderworpen, namelijk:

Het ioduretum sodii.
» » magnesii.
» » calcii.
Eene verbinding van *Iodium* met *Phosphor* (1 deel phosphor met 6 deelen iodium).

Het ioduretum potassii.
» proto ioduret. hydrargyri.
» deuto » hydrargyri, en
» proto ioduretum ferri.

Tot al de hier volgende proeven heb ik genomen 2 oncen spektraan, waarbij ik van al de hierboven genoemde iodium-verbindingen gevoegd heb, eene hoeveelheid, waarvan het gehalte aan iodium gelijk stond aan de hoeveelheid iodium, die ik in eene gelijke hoeveelheid bruin-blanke levertraan heb gevonden, welke door mij in 1842 aan het scheikundig onderzoek was onderworpen, waarvan ik de resultaten in mijne *Disquisitio comparativa chemico-medica*, etc. heb medegedeeld.

1ste *Proef.*

Al deze mengsels werden met eene oplossing van potassa

caustica weinige oogenblikken gekookt, de kooking dus voor de zeepvorming gestaakt, en de alcalische vloeistof, door middel van een pipet, van onder de traan verwijderd, en gefiltreerd. Door bijvoeging nu van acid. nitricum tot zuur wordens van het filtraat, en van een weinig amylum, werd onmiddellijk het iodium ontdekt; uit de zoodanig behandelde mengsels van traan met het ioduretum potassii,

» » » sodii,
» » » magnesii,
» » » calcii,
» » deutoiod.hydrargyri, en
» de verbinding van *iodium* met *phosphor*.

Dit nu heeft bij echte levertraan nimmer plaats, daar, zoo wij gèzien hebben, nooit in de alcalische vloeistof, welke, na verzeping van traan met een alcali, van de gevormde zeep wordt verwijderd, een spoor van *iodium* gevonden wordt. (Zie bladz. 49.)

2de *Proef.*

Al de bovengezegde mengsels werden verkoold (hiervan werden uitgesloten de mengsels van traan met ioduretum magnesii, met ioduretum calcii en met de verbinding van iodium met phosphor, dewijl al deze iodium-verbindingen door gloeijingen worden gedecomponeerd, waarbij het vrijwordend iodium vervliegt), de kool met alcohol uitgetrokken, de alcohol verdampt, het teruggeblevene in water opgenomen, en de vloeistof met acid. nit. zuur gemaakt, waarna, door bijvoeging van Amylum, het aanwezen van *Iodium* weder zigtbaar werd in de vloeistoffen, welke afkomstig waren van de zoodanig behandelde mengsels van traan met het ioduretum potassii en ioduretum sodii. (1)

(1) Hierbij is aan te merken, dat bij de 2de proef de reactie bij de aanwen-

Ook dit heeft nimmer bij echte levertraan plaats, want, zoo wij gezien hebben, wordt het aanwezen van iodium in echte levertraan nooit bewezen door de verkoling der traan, zonder voorafgegane verzeping en de verdere behandeling der kool met alcohol. (Zie bladz. 49).

3de *Proef.*

Daar, bij de eerste proef, uit het mengsel van traan met deuto-ioduretum hydrargyri, ook het *iodium* in de alcalische vloeistof werd zigtbaar gemaakt, zoo werd een mengsel van traan met deuto Iod. Hydrargyri verkoold, de kool daarna met eene oplossing van caustieke potasch gekookt, de alcalische vloeistof gefiltreed en ingedampt. In deze vloeistof werd nu weder, door bijvoeging van acid. nitricum en amylum, het *iodium* zigtbaar.

Uit deze proef volgt ook, dat, daar het proto-Ioduretum Hijdrargyri door gloeijing in deuto-Ioduretum Hijdrargyri wordt veranderd, een mengsel van traan met proto-Ioduretum Hydrargyri, bij dezelfde behandeling, hetzelfde resultaat zal opleveren.

Ook bij eene zoodanige behandeling van echte levertraan verschijnt, zoo wij gezien hebben, geen spoor van *iodium.* (zie bladz. 49).

Dat al deze proeven verscheidene malen zijn herhaald, zal ik naauwelijks behoeven te zeggen.

---

ding van dezelfde hoeveelheid van het Ioduretet, en dit wel voor beide de bovengenoemde Iodureta, nimmer zoo sterk was, als bij de 1e. proef, hetgeen mij voorkomt te moeten toegeschreven worden aan het meer of minder vervliegen der aangewende Iodureta, door de gloeihitte veroorzaakt. Dit doet mij nu ook vermoeden, dat echte levertraan waarschijnlijk eene grootere hoeveelheid iodium bevat, dan door mij daarin, bij mijn onderzoek in 1843, is gevonden.

Behalve dat nu uit deze proeven is gebleken, dat het *iodium* uit het Ioduretum potassii
» » sodii
» » magnesii
» » calcii
» proto ioduret. hydrargyri
» deuto » »

alsmede uit eene verbinding van phosphorus met Iodium, zoo deze Iodium-verbindingen met eene traansoort worden vermengd, op geheel andere wijze te ontdekken is, dan het iodium uit *echte* levertraan, volgt nog uit de 2de en 3de proef, dat, daar in het algemeen de Iodaten door gloeijing in iodureta worden veranderd, hetzelfde ook gelden moet voor de bijmengselen van

het Iodas potassae
» » sodae
» » oxyduli hydrargyri
en van » » oxydi »

wanneer deze zouten, gelijk de bovengenoemde iodureta, in traan oplosbaar mogten zijn.

In het mengsel van traan met het ioduretum ferri, kon, wel is waar, noch na de koking met potassa caustica, noch na verkoling, het Iodium worden aangewezen, doch hier werd de vervalsching van eenen anderen kant duidelijk, daar, nadat een zoodanig mengsel in eenen porcelijnen kroes was verkoold, de kool met acid. hijdrochloricum was uitgetrokken, en de zure vloeistof was ingedampt op sulpho-cyanuretum potassii, zoowel als op cyanuretum potassii et ferri, eene duidelijke reactie in de vloeistof ontstond.

Deze reactie ontstaat nu nimmer bij eene gelijke behandeling der *echte* blanke, noch der *echte* bruinblanke levertraan.

Hieruit volgt nu nog, dat hetzelfde ook plaats zal hebben,

wanneer traan, die met sesqui iod. ferri of met iodaten van ijzer is vermengd, zoo deze zouten in traan oplosbaar mogten zijn, aan hetzelfde onderzoek wordt onderworpen.

Op deze wijze kunnen nu meerdere vervalschingen worden ontdekt, daar het vinden van beginselen in traan, welke niet daarin behooren, met regt op vervalschingen zoude mogen doen sluiten.

Behalve om de op bladz. 48 aangegevene reden, behoef ik mij daarom niet bezig te houden met een onderzoek naar bijmengselen van phosphor-verbindingen bij eene traansoort, dewijl vervalschingen met phosphor-verbindingen alleen, zonder gelijktijdige bijvoeging van iodium-verbindingen, niet denkbaar zijn, omdat in zulke gevallen uit het absoluut gemis aan *Iodium* de *onechtheid* der traan onmiddellijk blijken zal.

En hiermede geloof ik nu voldoende te hebben bewezen, dat het in zeer vele gevallen, en juist in diegene, welke men het meest zoude kunnen verwachten, wanneer een zoodanig bedrog wezenlijk zoude worden gepleegd, voor de scheikunde niet buiten het bereik der mogelijkheid gelegen is, te ontdekken, of al dan niet eene traansoort, door bijmenging van eene Iodium-verbinding, is vervalscht; dat derhalve de algemeene toepasselijkheid van Prof. MULDER's meergezegde stelling zeer veel te wenschen overlaat.

Ik weet nu zeer goed, dat ik, met het door mij gedaan en hier medegedeeld onderzoek, geen volledig werk geleverd heb, ten opzigte der kwestie: «Welke Iodium-ver«bindingen *al* dan *niet* door een scheikundig onderzoek «kunnen worden ontdekt, zoo zij tot vervalsching eener «traansoort zijn aangewend», maar, behalve dat ik hierop

volstrekt geen aanspraak maak, heeft deze kwestie zoo *weinig gemeens* met de door mij ingevoerde wijziging in de zaak der levertraan, dat zoo ik ze hier niet ter loops had willen behandelen, alleen met het doel, om Prof. Mulder's handelwijze in de onderhavige zaak van alle kanten te doen kennen, ik ze gerust geheel met stilzwijgen had kunnen voorbijgaan.

Ten slotte laat ik nu hier een paar brieven volgen, van die, waarvan ik in den loop van dit verhaal heb gesproken. — Deze kunnen het best de gevoelens van beroemde buitenlandsche geleerden over de door mij ingevoerde wijziging in de zaak der levertraan doen kennen, en mogen derhalve gevoegelijk tegenover Prof. Mulder's laatsten brief worden gesteld. De eene is van den beroemden scheikundigen Liebig, de andere van Dr. Fouquier, gewezen lijfarts van Lodewijk Philips.

Daar ik mij door Prof. Mulder's handelwijze gedrongen zie, mijnen weerzin tot het openbaar maken van zulke stukken te bedwingen, kan ik mij niet weerhouden, vooraf, met dezelfde openhartigheid, welke ik in den loop van dit geheele stuk heb aan den dag gelegd, mede te deelen, hoedanig mij deze brieven zijn geworden.

In 1843 had ik aan Prof. Liebig een exemplaar van mijne disquisitio comparativa chemico-medica, etc. gezonden. In 1847 zond ik hem een exemplaar van het verslag mijner reis naar Noorwegen.

Op dit laatste stuk ontving ik onderstaanden brief tot antwoord:

Op het einde van 1847 mij te Parijs bevindende, bezocht ik daar een groot aantal der voornaamste geneeskundigen. Bij deze gelegenheid bood ik hun allen, zoowel een exem-

plaar van mijn vroeger werk, als bovengezegd verslag mijner reis naar Noorwegen aan. Dr. FOUQUIER had ik echter niet het genoegen te zijnent aan te treffen, waarom ik de twee gezegde werken voor hem achterliet.

Korten tijd daarna, schreef Dr. FOUQUIER mij den hier bedoelden bref.

Brief van Dr. Justus Liebig, Prof. in de Scheikunde aan de Hoogeschool te Giessen, enz. enz. aan Dr. de Jongh.

ER. WOHLGEBOREN!

beehre ich mich, Ihnen für die Empfang ihrer Werken über die chemische Zusammenzetsung und Beschaffenheit mehrere Leberthransorten, so wie über die medizinische Wirkungen desselben, meinen verbindlichsten Dank auszudrukken. Sie haben mit Ihren Untersuchungen die Wissenschaft eine ausgezeichneten Dienst geleistet und Ihre Bemühungen, die leidenden Menschheit dieses Heilmittel, in dem vollkommensten Zustande der Echtheid und Güte, zu verschaffen, muss Ihnen den Dank eines jeden sicheren welcher veranlast ist Gebrauch davon zu machen.

Genehmigen Sie die Ausdruck der Hochachtung und Ergebenheit, womit ich die Ehre habe zu sein

Er. Wohlgeboren gehorsamster Diener,
Dr. JUST. LIEBIG.

GIESSEN, 11 *October* 1847.

Brief van Dr. Fouquier, gewezen Lijfarts van Lodewijk Philips, Eersten geneesheer aan het hospitaal la Charité, Prof. in de geneesk. aan de Hoogeschool te Parys, enz. enz. aan Dr. de Jongh.

MONSIEUR ET TRÈS HONORÉ CONFRÈRE!

Je vous dois en premier, des remerciements, pour l'at-

tention obligeante que vous avez eu de m'adresser vos deux ouvrages. Je dois proclamer en second lieu, que vous avez rendu le plus grand service à l'art, en éclairant les praticiens sur les causes de l'inégalité d'action des huiles de poisson et sur le choix qu'il convient d'en faire.

Vous avez ainsi conservé à la thérapeutique, un médicament, qui aurait pu être décrédité par d'inexplicables insuccès. J'applaudis avec bien du plaisir, aux heureux efforts d'un médecin chimiste qui a fait tant de sacrifices à la recherche de la vérité et qui nous apprend à rendre efficace l'application d'un des remèdes les plus puissants que la médecine possède.

Agréez très honoré confrère l'hommage sincère de ma reconnaissance et de mon dévouement

FOUQUIER

PARIS, 12 *Novembre* 1847.

Prof. MULDER zal hierop wel herhalen, wat hij in zijn laatst stuk betreffende de onderwerpelijk zaak heeft gezegd, namenlijk, dat, « wat regeringen of enkele indivi- « duen voorstaan, daarom niet altijd goed is. » Hierop echter moet ik antwoorden, dat, hoezeer dit de eenige van al zijne stellingen is, welke eenige waarheid bevat, het stellig niet minder waar is, dat datgene, wat een ieder goed vindt, daarom niet slecht moet heten, omdat het een enkel individu afkeurt, wie hij ook zij, of hoe zijn naam ook wezen moge, vooral, wanneer het bewezen is, dat personele wrok zijn oordeel heeft geleid.

Ik geloof, met het schrijven van dit antwoord op prof. MULDER's laatste stuk, aan eene groote verpligting, welke op mij rustte, te hebben voldaan.

Dit antwoord, of beter gezegd, deze verantwoording op aantijgingen van eenen kwaadwilligen, vermeen ik, zoowel

aan mij zelven, als aan mijne kunstbroeders verschuldigd te zijn geweest, die mij, door het onbeperkt vertrouwen, hetwelk zij mij, bij de door mij ingevoerde wijziging in de zaak der levertraan, zoo algemeen hebben betoond, zoo ruimschoots hebben beloond voor mijne jaren lang voortgezette onvermoeide pogingen, tot het instand brengen dezer zaak.

Wanneer thans, nu ik het ongegronde dezer aantijgingen zonneklaar heb aangetoond, den schrijver van bovenbedoeld boosaardig stuk de algemeene afkeuring mogt ten deel vallen, dan zal hij dit niet mij, maar geheel alleen zich zelven te wijten hebben.

Dat de zaak thans ten einde moge zijn, is de wensch, welken ik hier uit, hoezeer ik vrees, den man nu kennende, dat deze wensch niet zal mogen worden vervuld.

Van mijnen kant echter, verklaar ik in geene verdere polemiek omtrent deze zaak meer *te willen* treden, en ik zal daarom prof. Mulder's geschrijf, zoo hij dit goed vindt, in *tijdschriften* en *couranten*, tegen mij voort te zetten, met stilzwijgen beantwoorden.

Niets derhalve zal mij kunnen bewegen, de pen weder op te vatten, dan alleen de formele uitnoodiging van zijnen kant, om «die zaken uit ons beider privaat leven» waarvan ik bij herhaling heb gesproken en welke, naar mijne overtuiging, alleen de bron zijn, waaruit prof. Mulder's onmiskenbare wrevel tegen mij voortvloeit, bij haren waren naam te noemen.»

In dit geval alleen zal de morele verpligting op mij rusten, hem te antwoorden, en ook in dit geval alleen beloof ik dit te zullen doen.

'S Gravenhage,
1 *Augustus* 1848.

Dr. DE JONGH.

NASCHRIFT.

Onder het afdrukken van dit stuk, komt mij eene aflevering van het *Nederlandsch Lancet* (2e Series, 3e Jaargang, no. 12) in handen, waarin ik een tweede stuk van Prof. Mulder aantref, insgelijks getiteld: *Scheikundig onderzochte levertraan.*

Dat dit stuk dezelfde strekking heeft, als het vroeger vermelde, voorkomende in de *Scheik. Onderz.*, zal wel niet behoeven te worden gezegd.

Dit tweede stuk ademt, nog minder dan het eerste, *liefde*, maar *haat*. Geene *liefde* tot *de humaniteit*, gelijk men het den schijn wil geven, maar *personele wrok* straalt daarin door alles heen.

In dit niet onaardig stukje, wordt van *bakkers* en van *wijnkoopers*, van *havana-sigaren* en van lucifers, en ook van *paté de foie gras* gesproken, en heeft mij het zoo geheel den schijn van *entre la poire et le fromage*, dat wil zeggen bij het *dessert*, geschreven te zijn, dat het stellig niet in staat geweest ware, mij van mijn boven geuit voornemen af te brengen, op Prof. Mulder's geschrijf in *tijdschriften* en *couranten* niet meer te antwoorden, zoo zich niet juist de gelegenheid hier zoo uitmuntend aanbood, met weinige woorden den schijn weg te nemen, welke door dit stuk ontstaat, alsof ik, in den loop van het onderwerpelijke antwoord, *iets* voorbedachtelijk met stilzwijgen had willen voorbijgaan, hetgeen tot mijn nadeel had kunnen strekken.

Deze schijn ontstaat uit de volgende woorden van prof. Mulder, voorkomende in bovenbedoeld 2e stuk.

«Van daar dan ook,» zegt prof. Mulder, «dat de heer «de Jongh, die het *verslag* der Eerste Klasse van het Kon.

«Instituut omtrent zijn aanzoek, om bescherming der Hooge «Regering aan zijne levertraan te schenken, *gelezen heeft* «en heeft trachten te wederleggen, het volgende voorstel niet «heeft kunnen aannemen.

«De klasse heeft namelijk gezegd, dat, indien aan den heer «DE JONGH twee flesschen levertraan gezonden werden, de «eene echte, de andere valsche, dat is nagemaakte lever-«traan bevattende, hij niet in staat zou wezen, aan te wij-«zen, welke de echte, welke de valsche levertraan ware.»

Hierop moet ik antwoorden.

Dat ik nimmer het hierboven bedoelde *verslag* der Eerste Klasse van het Kon. Instituut *gelezen heb*, noch ooit in de gelegenheid gesteld ben, *dit te kunnen lezen*, en dat ik evenmin door de Regering ben in kennis gesteld, dat haar een zoodanig voorstel door het Instituut was gedaan, met het doel mij dit voor te leggen.

Wel heeft de Heer MULDER persoonlijk, toen de zaak met de Regering reeds lang afgeloopen was, mij in zijnen brief van 13 Januarij ll. een dergelijk voorstel gedaan (hetgeen ik ook in zijn geheel op bladz. 31 heb medegedeeld), maar ik heb hem hierop geantwoord (zie bladz. 36) juist dat, wat ik aan de Regering in hetzelfde geval zoude geantwoord hebben, dat een zoodanig onderzoek, ten doel hebbende *echte* van *nagemaakte* levertraan te onderscheiden, HOEGENAAMD NIET BIJ DE DOOR MIJ INGEVOERDE WIJZIGING TE PAS KWAM, waarbij ik beweerde, dat eene zoodanige onderscheiding langs den scheikundigen weg niet geheel buiten het bereik der mogelijkheid was gelegen, iets hetgeen ik vermeen nu voor een aantal gevallen, in den loop van dit stuk, voldoende te hebben bewezen.

Dit punt, waarvan prof. MULDER, en dit kan ik niet genoeg herhalen, zich een uitmuntend effect schijnt voor te stellen, is juist de zaakverdraaijing, tegen beter weten in, waarvan ik vroeger bij herhaling sprak. — Zij is echter plat, en van geene meerdere waarde, dan het vroeger door hem bestreden punt van *monopolie*, dat ook, zoo reeds gezegd, als uit de lucht gegrepen was.

Dit schijnt mij toe, door de Regering ook zoo begrepen te zijn, daar Zij mij in hare antwoorden, zoo verre mij bekend is, alle overige aanmerkingen van het Instituut, of laat ik liever zeggen van prof. MULDER, heeft medegedeeld, — welke aanmerkingen ik alle, zonder uitzondering van eene enkele, in den loop van dit stuk, grondig vermeen te hebben wederlegd, — zonder immer een enkel woord van *boven bedoeld voorstel* te hebben gewaagd.

Maar daar ik mij nu toch eenmaal bezig houde met een enkel woord over boven bedoeld 2° stuk te zeggen, kan ik mij niet weerhouden, ook uit dit stuk aan te toonen, hoe de man zich bij voortduring tegenspreekt, en hoe hij, geloovende door zijne laakbare handelwijze, langzaam maar zeker, in het bereiken van zijn boosaardig doel te vorderen, zich meer en meer in een net verwikkelt, waaruit hij zich thans reeds met geene mogelijkheid meer redden kan.

« De heer DE JONGH, » zegt hij in hetzelfde stuk, « verkoopt levertraan, die ik in geen opzigt *achter* andere « levertraan van den handel stel; maar de levertraan van « den Heer DE JONGH *moet den schijn hebben* van *beter* « te zijn, en die schijn is eene onwaarheid. »

Dit nu zegt de man, die weet, dat de levertraan, welke de Heer DE JONGH verkoopt, de eerste en tot nu toe de eenige is, welke in Noorwegen door zijne bemoeijingen opzettelijk tot geneeskundig gebruik wordt bereid; dat de levertraan, welke de heer DE JONGH verkoopt, het soort is, dat de Bergsche geneesheeren eenstemmig, steunende op lange ervaring, voor de beste en geneeskrachtigste verklaren; en eindelijk dat de levertraan, welke de Heer DE JONGH verkoopt, hem uit Noorwegen door den Ned. Consul-Generaal te Bergen, in het algemeen belang der zaak, op verzegeld fust wordt toegezonden, (1) en die bij dit alles, zich op per-

(1) Dat zulke bezendingen reeds 5 malen hebben plaats gehad, kunnen de Heeren A. en T. HAERTEN te Amsterdam getuigen, door welker tusschenkomst ik de Dorche-Levertraan van den Nederl. Consul-Generaal te Bergen op verzegeld fust ontvang.

soonlijke kennis, die hij aan den Heer DE JONGH heeft, overtuigd houdt, dat men van hem niet heeft te vreezen, dat hij schadelijke bijmengselen tot zijne levertraan voegen zal, gelijk hij zich niet heeft mogen onthouden, dit in hetzelfde stuk te verklaren,

Vergelijken wij nu hierbij wat dezelfde man, in zijn eerst rapport, aangaande eene door hem noodig geoordeelde wijziging, dus aangaande eene in te voeren verbetering in de zaak der levertraan, gezegd heeft.

Daarin werd door hem voorgesteld, mij aan te raden, dat ik geaccrediteerde Bergsche traanhandelaren zoude uitnoodigen, voortaan goede geneeskrachtige levertraan van Bergen, op verzegelde en gemerkte flesschen of kruiken, in den algemeenen handel te brengen. (Zie bladz. 10).

Uit dit voorstel blijkt nu duidelijk dat Prof. MULDER de levertraan, welke zóódanig zoude worden ingevoerd, voor beter hield, dan de in den algemeenen handel voorkomende.

Want, hield hij de thans in den algemeenen handel voorkomende levertraan voor zoo goed, als dezulke, welke met de door hem aangegeven voorzorgmaatregelen in den algemeenen handel moest worden gebragt, waartoe dan eene zoodanige wijziging voorgesteld?

Maar juist hierop volgt als van zelven de vraag, zoo Prof. MULDER de levertraan, welke, met de door hem aangegevene voorzorgmaatregelen, in den algemeenen handel zoude worden gebragt, voor beter houdt dan die, welke thans in den algemeenen handel voorkomt, waarom dan de levertraan van Dr. DE JONGH, waarbij nog meerdere voorzorgmaatregelen zijn genomen, om van hare reinheid en deugdelijkheid verzekerd te zijn, *voor niet beter* verklaard dan de gewone, in den handel voorkomende levertraan?

Hier nu valt geheel het masker.

Maar 's mans dubbelzinnigheid blijkt nog verder uit de volgende woorden:

«Had de Regering», zegt Prof. MULDER verder in laatstbedoeld stuk, «den Heer DE JONGH aangesteld als examinator «van levertraan, en niet levertraan, van alle als buiten-

«landsche handels-artikelen ingevoerde geneesmiddelen, «enz. enz., dan had Zij een uitmuntend werk gedaan, maar «nu Zij hem, als koopman in levertraan, eene medaille gaat «geven, omdat hij levertraan verkoopt, nu eischt het de «goede zaak, dat men rondborstig verklare, het is eene «verkeerde handeling.»

Men vergelijke hierbij (op bladz. 14) het voorstel, door mij aan de Regering gedaan, voorts (op bladz. 17) wat ik dienaangaande aan prof. MULDER schreef, en eindelijk het daar op gevolge 2ᵉ rapport van Prof. MULDER, (1) waarin, zoo verre mij bekend is, hij *niet een woord van dit alles zegt*, en waarin hij, die der Regering thans verwijt en blijft verwijten, niet genoeg voor het heil der ingezetenen te waken, hij, die der Regering thans beticht en blijft betichten van zorgeloosheid, dáár waar het de gezondheid en het leven harer onderdanen geldt, waarin hij, zeg ik, zooverre mij bekend, zich *dienaangaande* alleen heeft bepaald te adviseren, «dat het «beneden de waardigheid der Regering was, eenen handel «in levertraan op te rigten.

De humane professor is, zoo men ziet, minstens zoo humaan, dat hij mij ruimschoots de gelegenheid verschaft, mijne gedane belofte gemakkelijk te kunnen vervullen, om, zoo ik bij den aanvang van dit stuk zeide, te zullen aantoonen, dat hij, bij gebrek aan grondige waarheden, niet geaarzeld heeft, van verdraaijingen van zaken en van onvergeeflijke onwaarheden gebruik te maken.

D. J.

---

(1) Zie den hoofdinhoud van dit rapport op bladz. 19 tot 25.